ÍSLENSKA ÆSKULÝÐSRANNSÓKNIN

Könnun meðal ungs fólks utan skóla

Farsældarvísar hjá ungu fólki sem hefur hætt námi eftir grunnskóla með samanburði við ungt fólk sem er í eða hefur lokið námi

MENNTAVÍSINDASTOFNUN

© Ragný Þóra Guðjohnsen, dósent og faglegur stjórnandi Íslensku æskulýðsrannsóknarinnar, Ellen Dröfn Gunnarsdóttir, Hans Haraldsson, Ólöf Ragna Einarsdóttir og Unnar Geirdal Arason

Október, 2023

Íslenska Æskulýðsrannsóknin: Könnun meðal ungs fólks utan skóla, Menntavísindastofnun, Menntavísindasvið, Háskóli Íslands

ISBN: 978-9935-468-32-1

Efnisyfirlit

Samantekt **1**

Inngangur **3**

Framkvæmd og þátttakendur **4**

Flokkun menntunar og starfsbreyta **5**

Úrvinnsla gagna **6**

Félagsleg og efnahagsleg staða **7**
- Fjárhagslegt bakland . . . 7
  - Karlar og konur . . . 8
- Búseta . . . 9
  - Höfuðborgarsvæði / Landsbyggð . . . 9
    - Karlar og konur . . . 10
  - Lýsing á búsetu . . . 11
    - Karlar og konur . . . 12
- Barneignir . . . 13
  - Karlar og konur . . . 14
- Menntun foreldra . . . 15
  - Menntun föður . . . 15
    - Karlar og konur . . . 16
  - Menntun móður . . . 17
    - Karlar og konur . . . 18
- Starf foreldra . . . 19
  - Starf föður . . . 19
    - Karlar og konur . . . 20
  - Starf móður . . . 21
    - Karlar og konur . . . 22

Áhrifaþættir á brotthvarf **23**
- Líðan í grunnskóla . . . 24
  - Karlar og konur . . . 25
- Hvatning foreldra í grunnskóla . . . 26
  - Karlar og konur . . . 27
- Einelti í grunnskóla . . . 28
  - Orðið fyrir einelti í grunnskóla . . . 28
    - Karlar og konur . . . 29
  - Lýsing á eineltinu . . . 30
  - Lagðir annan nemanda í einelti í grunnskóla . . . 31
    - Karlar og konur . . . 32
  - Lýsing á eineltinu . . . 33

Heilsa og líðan **34**
- Almenn heilsa . . . 34

Karlar og konur 35
Hausverkur, magaverkur og bakverkur 36
Svefn, svimi og pirringur 37
Streita, kvíði og depurð 38
Tilfinningar undanfarnar tvær vikur 39
Einmana 40
Karlar og konur 41

Framtíðarsýn **42**
Draumastarf 42
Karlar og konur 43
Draumanámið 44
Karlar og konur 45
Starf sem er skemmtilegt þegar þú verður 30 ára 46
Karlar og konur 47
Góð laun þegar þú verður 30 ára 48
Karlar og konur 49

Vímuefni **50**
Áfengi, sígarettur, kannabis 50
Nikótínpúðar, munntóbak, rafrettur 51
E-töflur/mollý, spice, róandi lyf 52
Amfetamín, örvandi lyf, kókaín 53
Verkjalyf, LSD eða önnur ofskynjunarlyf 54

Samantekt

Til einföldunar verður talað um „skólahópinn“ og „brotthvarfshópinn“ í þessari samantekt. Skólahópurinn á við um þá þátttakendur sem hafa lokið námi eða voru í námi þegar könnunin fór fram og brotthvarfshópurinn á við um þá einstaklinga sem ekki hafa lokið námi eftir grunnskóla og voru ekki skráðir í nám þegar könnunin fór fram.

Félagsleg og efnahagsleg staða

- Hlutfallslega fleiri einstaklingar í skólahópnum eiga háskólamenntaða foreldra og foreldra sem starfa sem sérfræðingar eða stjórnendur miðað við brotthvarfshópinn
- Hlutfallslega fleiri í skólahópnum búa á höfuðborgarsvæðinu miðað við brotthvarfshópinn
- 28% í brotthvarfshópnum hafa veikt eða mjög veikt peningalegt bakland í foreldrum sínum miðað við 12% í skólahópnum
- 19% kvenna í brotthvarfshópnum eiga barn/börn miðað við 8% kvenna í skólahópnum. Enginn munur var á körlum í hópunum (undir 5% í báðum hópum).

Áhrifaþættir á brotthvarf

- Í fjölvalsspurningu um það sem hafði áhrif á ákvörðun brotthvarfshóps að hætta í námi höfðu eftirfarandi þættir mest vægi: námsleiði, ekki ráða við námið, lítill tilgangur með námi, gekk illa í námi og nám ekki nauðsynlegt fyrir starf þeirra. Í opinni spurningu um helstu ástæðu fyrir að hætta í námi nefndu flestir áhugaleysi/þreytu í námi og andlega erfiðleika (>50) en einnig var minnst á vinnu, fjárhag og heimilisaðstæður.
- Líðan í grunnskóla var töluvert verri hjá brotthvarfshópnum, en 36% þeirra sögðu að þeim hafi liðið mjög illa eða frekar illa á móti 14% í skólahópnum.
- 83% í skólahópnum sagðist hafa fengið frekar eða mjög mikla hvatningu frá foreldrum á móti 70% í brotthvarfshópnum.
- Hlutfallslega fleiri í brotthvarfshópnum sögðust hafa orðið fyrir einelti (49%) en í skólahópnum (33%), og fleiri konur (62%) en karlar (43%) sögðust hafa orðið fyrir einelti.

Heilsa og líðan

- Töluverður munur var á því hvernig hóparnir lýstu heilsu sinni; 34% í brotthvarfshópnum mátu hana lélega eða slæma á móti 20% í skólahópnum.
- Bakverkur og það að eiga erfitt með að sofna var algengara hjá brotthvarfshópnum.
- Brottsfallshópurinn var oftar einmana, en konur í brotthvarfshópnum voru áberandi mest einmana.

Framtíðarsýn

- Hlutfallslega fleiri í skólahópnum myndu kjósa sér störf sem stjórnendur eða sérfræðingar.
- 15% í brotthvarfshópnum töldu ólíklegt eða útilokað að vera í starfi sem þeim finnst skemmtilegt þegar þau eru 30 ára miðað við 5% í skólahópnum.
- Nánast enginn munur var á hópunum þegar spurt var hversu líklegt þau töldu að þau hafi góð laun þegar þau eru 30 ára, langflestir í báðum hópum töldu það líklegt eða nær öruggt.

Vímuefni

- Enginn munur var á áfengisneyslu í hópunum, en hlutfallslega fleiri í brotthvarfshópnum höfðu prófað ólögleg vímuefni (amfetamín, kókaín, örvandi lyf, E/mollý).

INNGANGUR

Í þessari skýrslu eru kynntar niðurstöður Íslensku Æskulýðsrannsóknarinnar (ÍÆ) sem snýr að ungu fólki utan skóla. Menntavísindastofnun Háskóla Íslands framkvæmir rannsóknina fyrir mennta- og barnamálaráðuneytið á grundvelli 12 gr. æskulýðslaga nr. 70/2007. Markmiðið er að safna gögnum um velferð og viðhorf barna og ungs fólks og gera þau aðgengileg fræðafólki og almenningi og að styðja við stefnumótun. Ársæll Már Arnarsson prófessor við Menntavísindasvið, Kristjana Stella Blöndal prófessor við Félagsvísindasvið og starfsfólk Menntavísindastofnunar sáu um að hanna spurningalistann. Könnunin var lögð fyrir ungt fólk á aldrinum 18-24 ára sem hefur annars vegar lokið námi og hins vegar ekki lokið námi eða verið skráð í nám í ár á þeim tíma sem könnunin var framkvæmd. Í þessari skýrslu eru svör birt eftir hópunum tveimur; brotthvarfshópnum og hópnum sem var í námi þegar könnunin fór fram eða hefur lokið námi.

Framkvæmd og þátttakendur

Könnunin var símakönnun sem fór fram í gegnum Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands sumarið 2022. Svörum var safnað í spurningakönnunar forritið Qualtrics. Upplýsingar um einstaklinga sem ekki höfðu lokið námi fengust úr Innu með aðkomu mennta- og barnamálaráðuneytisins. Þessi hluti ÍÆ er lagskipt úrtaksrannsókn. Úrtaksstærð var 2000 einstaklingar; 1000 í hvorum hóp. Í heild var svarhlutfall 44%, en 611 svör bárust frá einstaklingum sem voru í námi eða höfðu lokið námi og 276 svör frá einstaklingum í brotthvarfshópnum. Erlendur bakgrunnur þátttakenda var skilgreindur eftir fæðingarlandi foreldra. Ef báðir foreldrar voru fæddir erlendis þá var þátttakanda gefinn erlendur bakgrunnur annars íslenskur. Einn þátttakandi svaraði engu um fæðingarland foreldra.

Skiptingu þeirra eftir kyni, stöðu í námi og bakgrunni má sjá í töflunum hér fyrir neðan.

Skipting svarenda eftir stöðu í námi

Staða	Fjöldi
Skólahópur	611
Brotthvarfshópur	276

Skipting svarenda eftir kyni

Kyn	Fjöldi
Karlar	495
Konur	378
Kynsegin	12
Vil ekki svara	2

Skipting svarenda eftir bakgrunni

Bakgrunnur	Fjöldi
Íslenskur bakgrunnur	855
Erlendur bakgrunnur	31
NA	1

Nemendur sem skilgreina kyn sitt sem kynsegin eða annað eru mjög fámennur svarendahópur og eru svör þeirra því ekki tekin með í tölum sem birtar eru.

Af þeim sem voru með erlendan bakgrunn voru 9 í brotthvarfshópnum en 22 í skólahóp. Vegna þess hve fáir eru með erlendan bakgrunn er ekki unnt að flokka svör eftir bakgrunni.

Flokkun menntunar og starfsbreyta

Spurningar um menntun og störf voru opnar spurningar, t.d. „Hver er hæsta námsgráða sem móðir þín hefur lokið?“ Opnu svörin við spurningum um menntun voru flokkuð samkvæmt Ísmennt 2011 flokkunarkerfinu[1] og svörin við spurningum um störf samkvæmt Ísstarf 95^2 flokkunarkerfinu. Til einföldunar voru starfs- og menntunarflokkarnir sameinaðir eins og sjá má í töflum 2 og 3.

Tafla 2. Menntunarflokkar

Flokkur	Ísmennt flokkar	Útskýring
1	6, 7, 8	Bakkalárpróf, meistarapróf, doktorspróf
2	3, 4, 5	Framhaldsskólamenntun, iðnmenntun, viðbótarstig, stutt nám í háskóla
3	0, 1, 2	Engin menntun, barnaskólamenntun, grunnmenntun

Tafla 3. Starfsflokkar

Flokkur	Ísstarf flokkar	Útskýring
1	1, 2	Stjórnendur og sérfræðistörf
2	3, 4	Tæknar, sérmenntað starfsfólk og skrifstofustörf
3	5, 9	Þjónustu-, umönnunar-, sölu- og ósérhæfð störf
4	6, 7, 8, 9, 0	Störf bænda, fiskimanna, iðnaðarmanna, sérhæfðs iðnverkafólks, véla- og vélgæslufólks og hermenn

1 2

Úrvinnsla gagna

Báðir hópar voru vigtaðir eftir samsetningu kyns og aldurs í þýði. Þá eru birtar tölur fyrir skólahóp vigtaðar eins og ef dreifing kyns og aldurs væri eins og í brotthvarfshópi. Myndirnar sýna hlutföll eftir hópum. Markmiðið er að auðvelda túlkun á samanburði á brotthvarfshópi og skólahópi, þar sem ætla má að aldur og kyn geti haft mismunandi vægi eftir því um hvað er spurt.

Félagsleg og efnahagsleg staða

Fjárhagslegt bakland

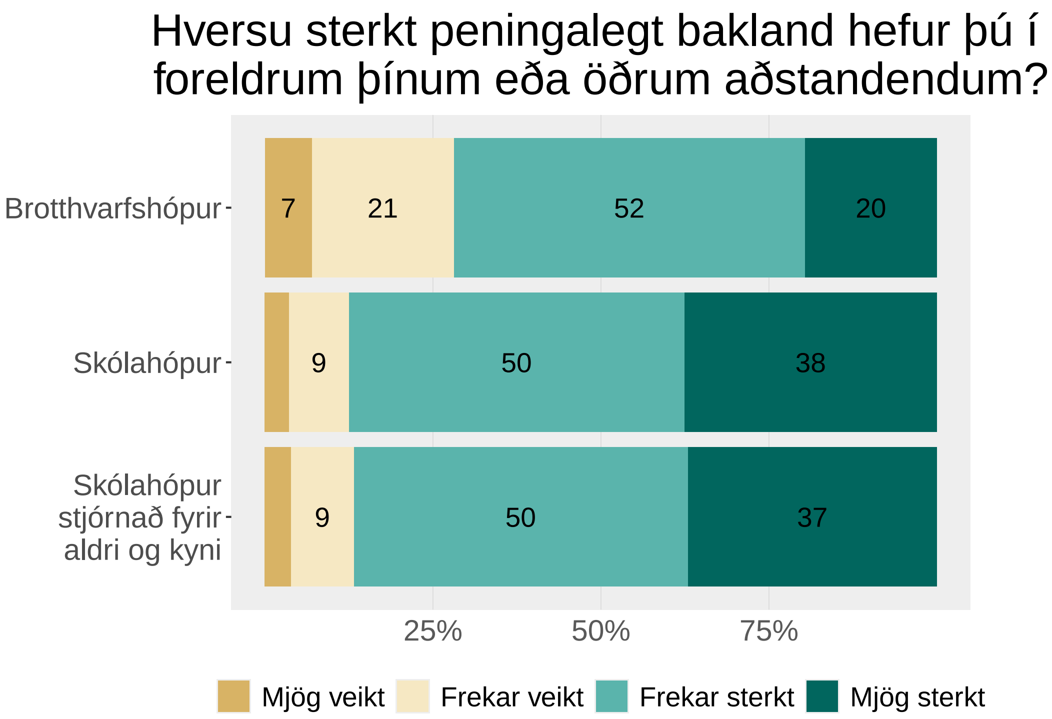

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

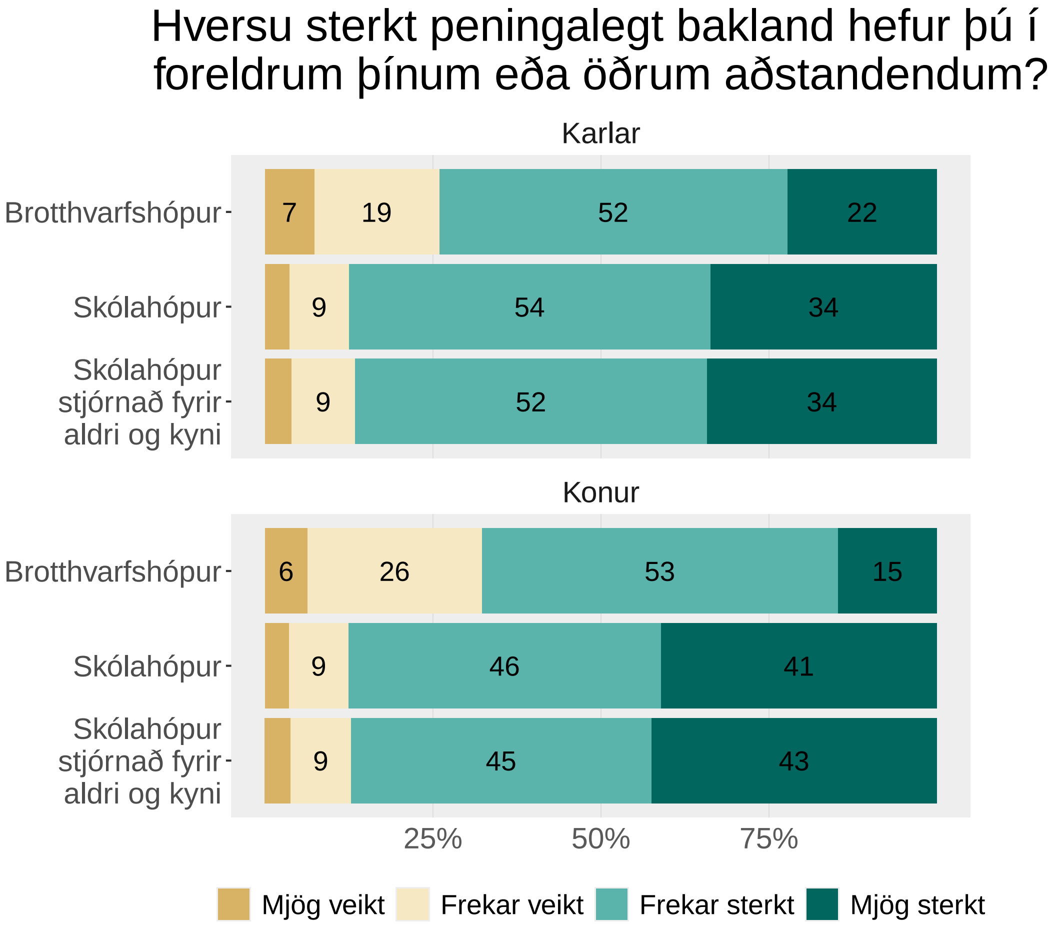

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Búseta

Höfuðborgarsvæði / Landsbyggð

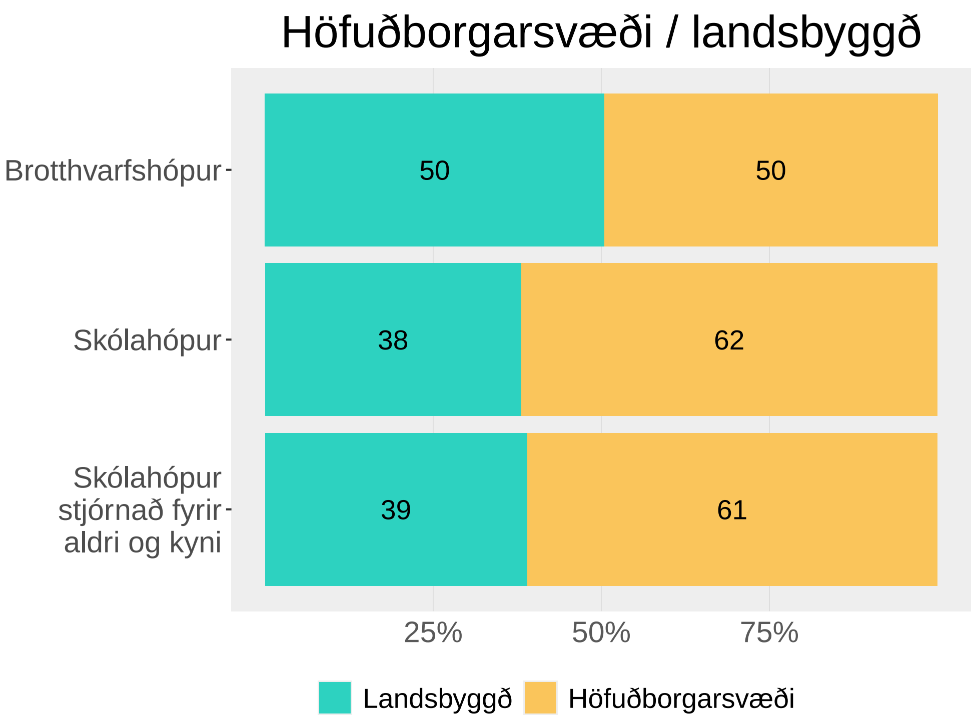

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

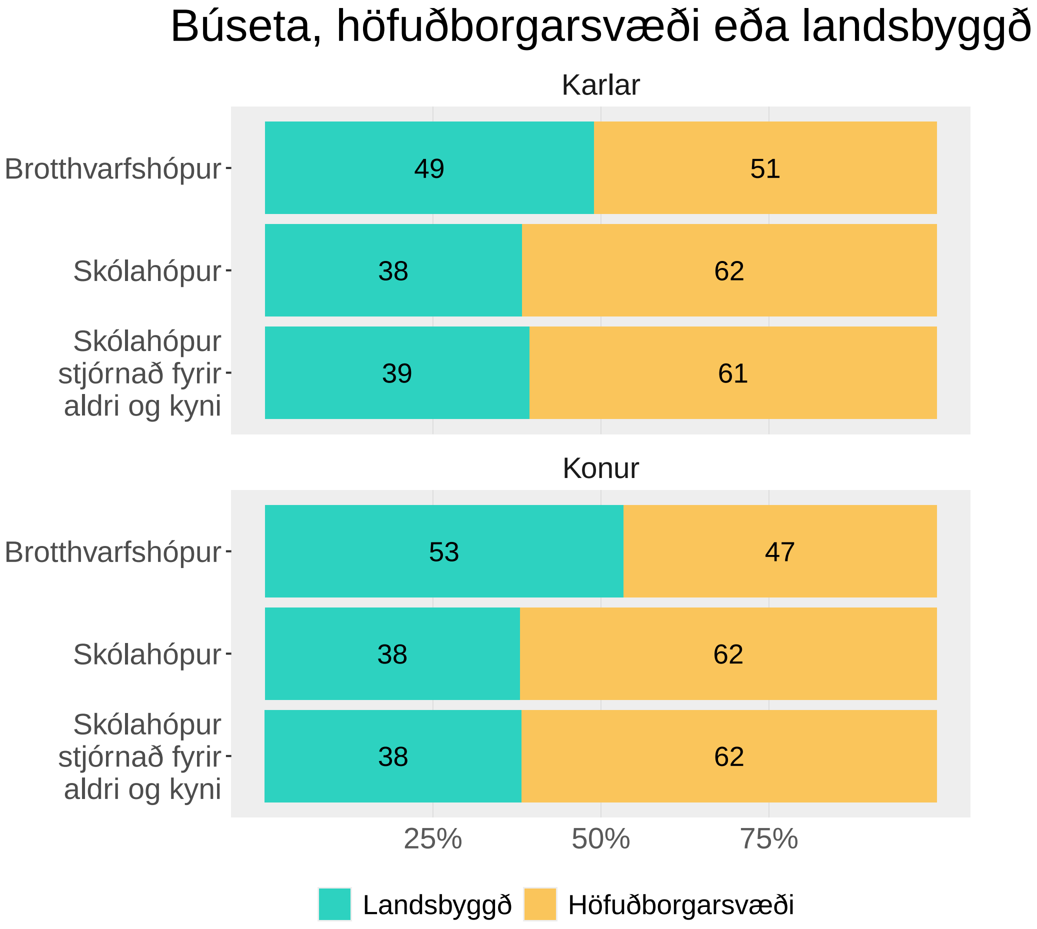

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lýsing á búsetu

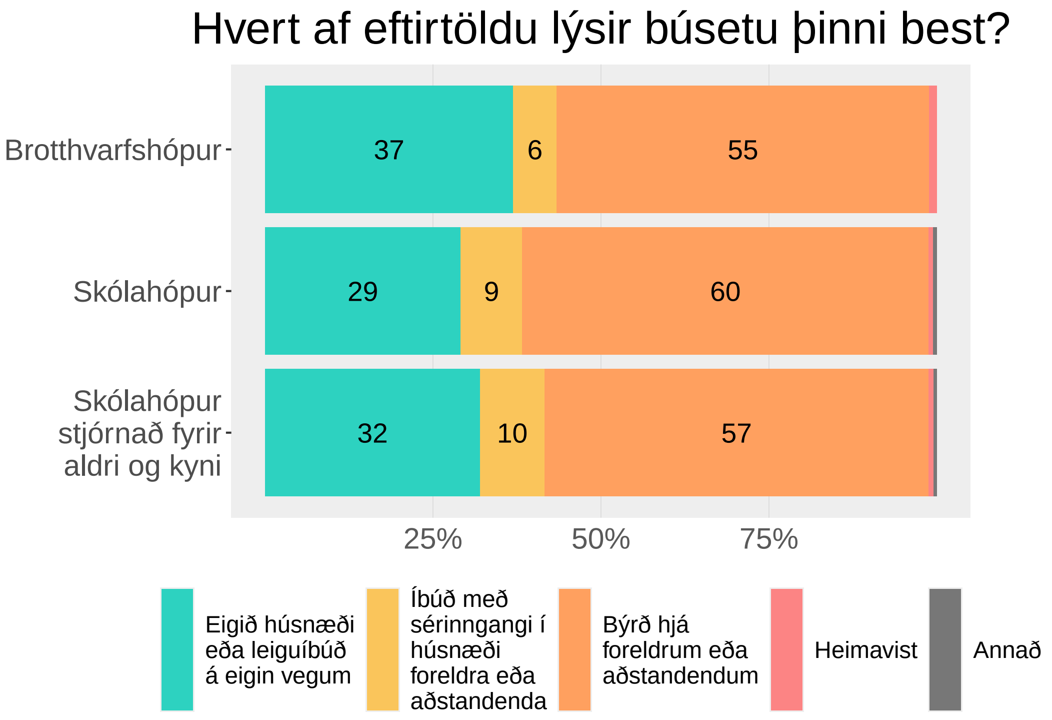

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

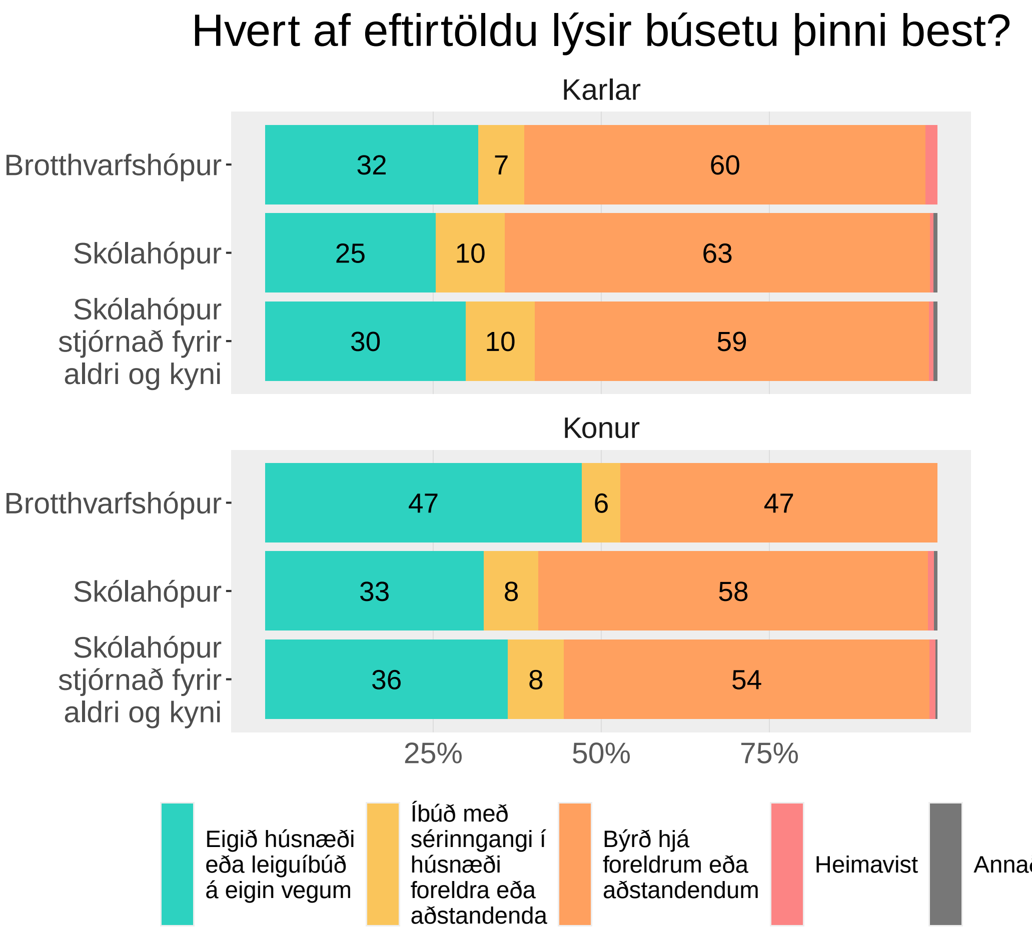

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Barneignir

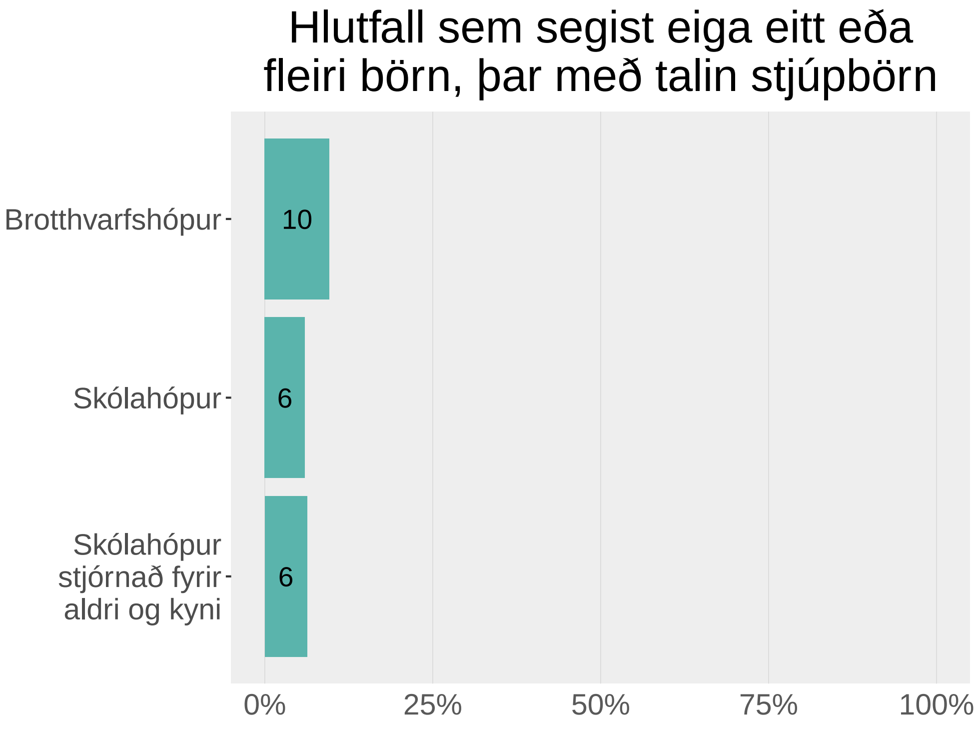

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

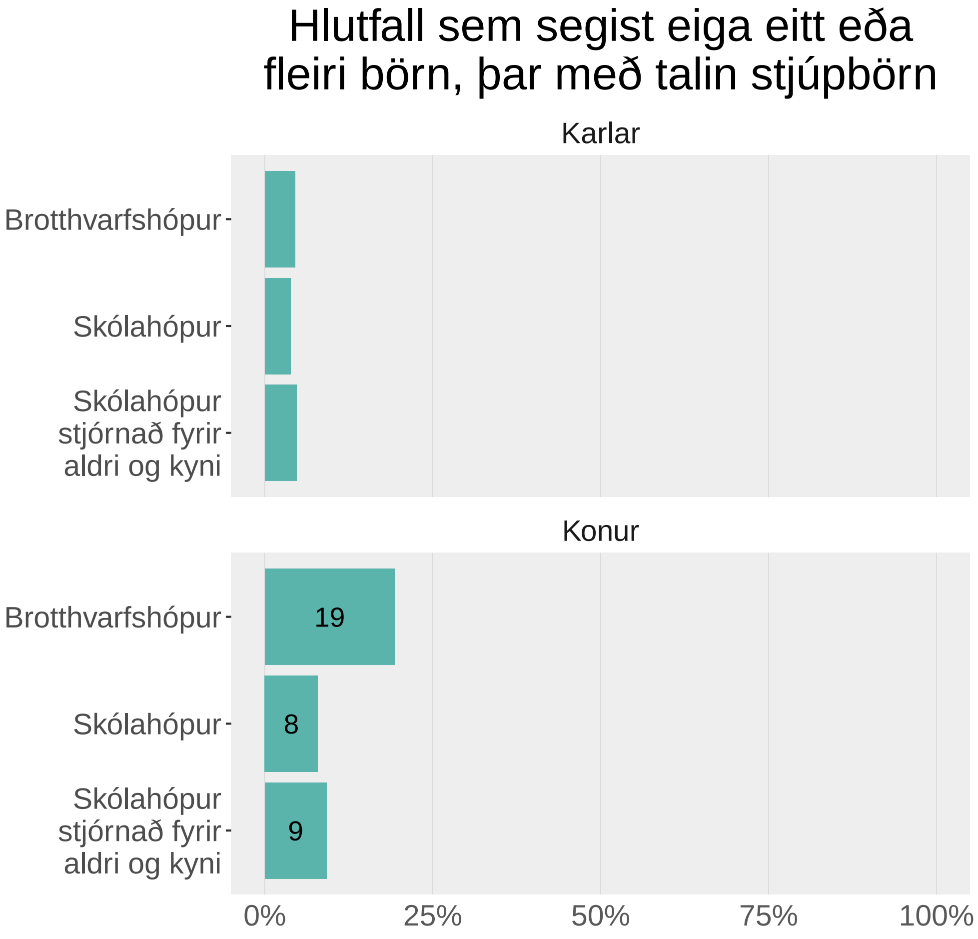

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Menntun foreldra

Menntun föður

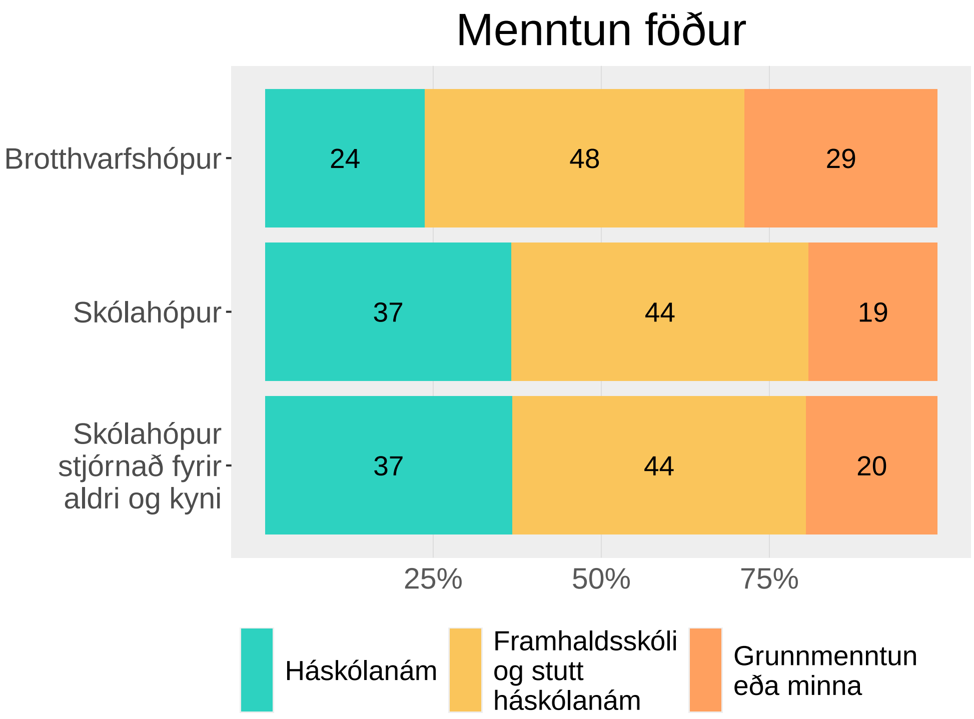

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

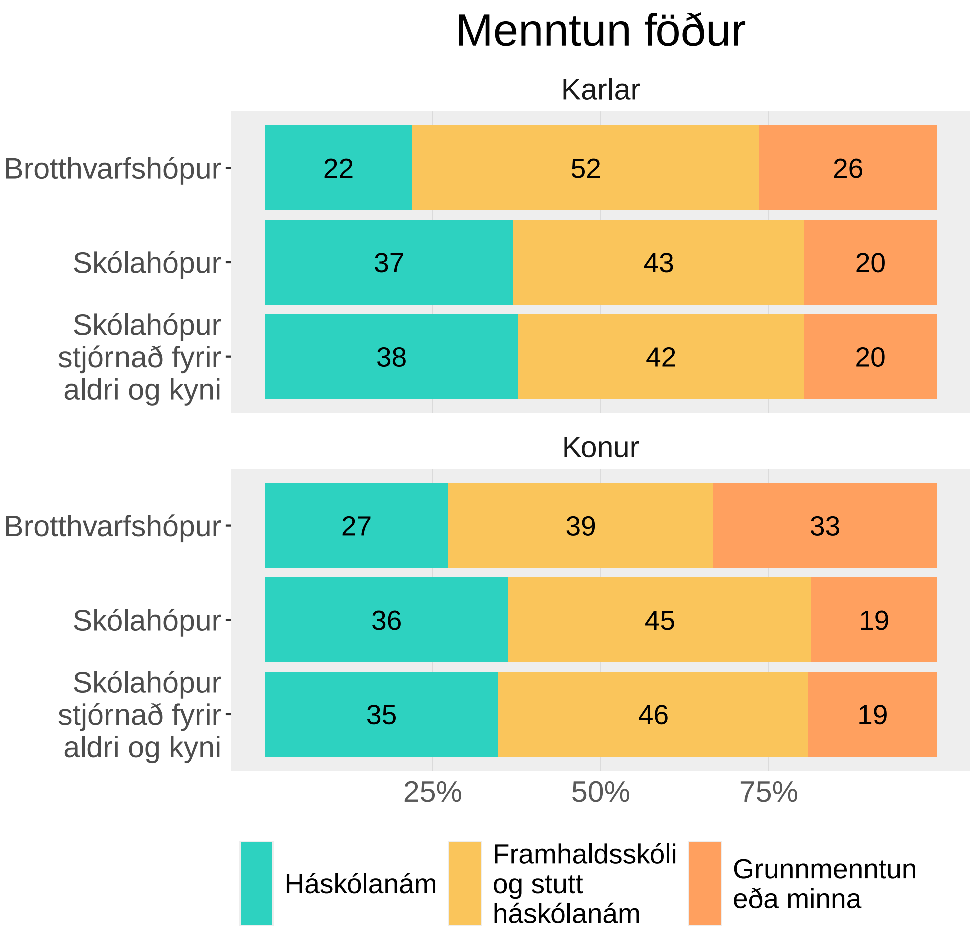

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Menntun móður

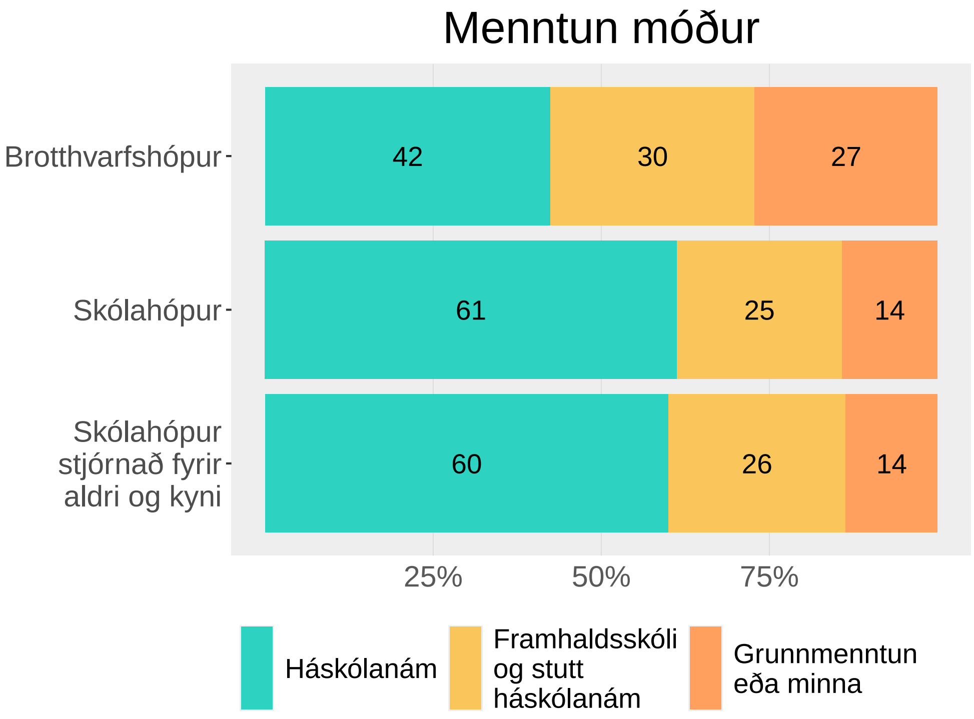

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

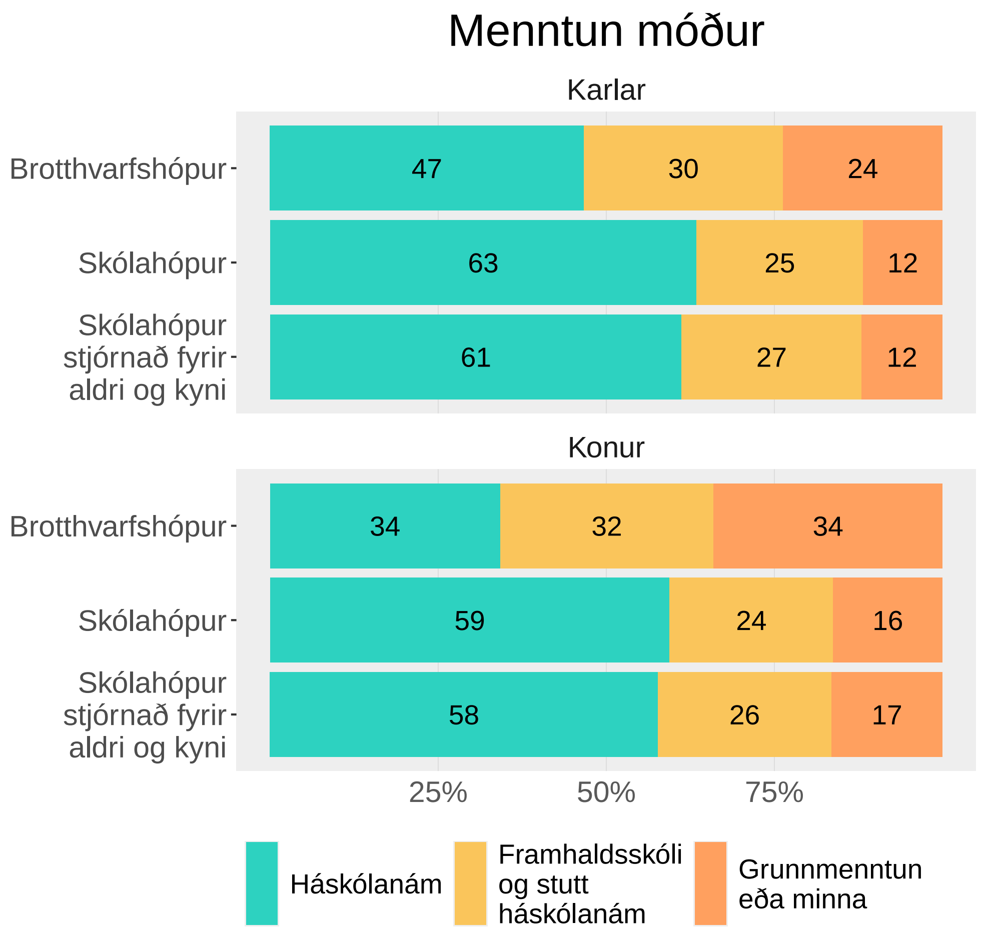

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Starf foreldra

Starf föður

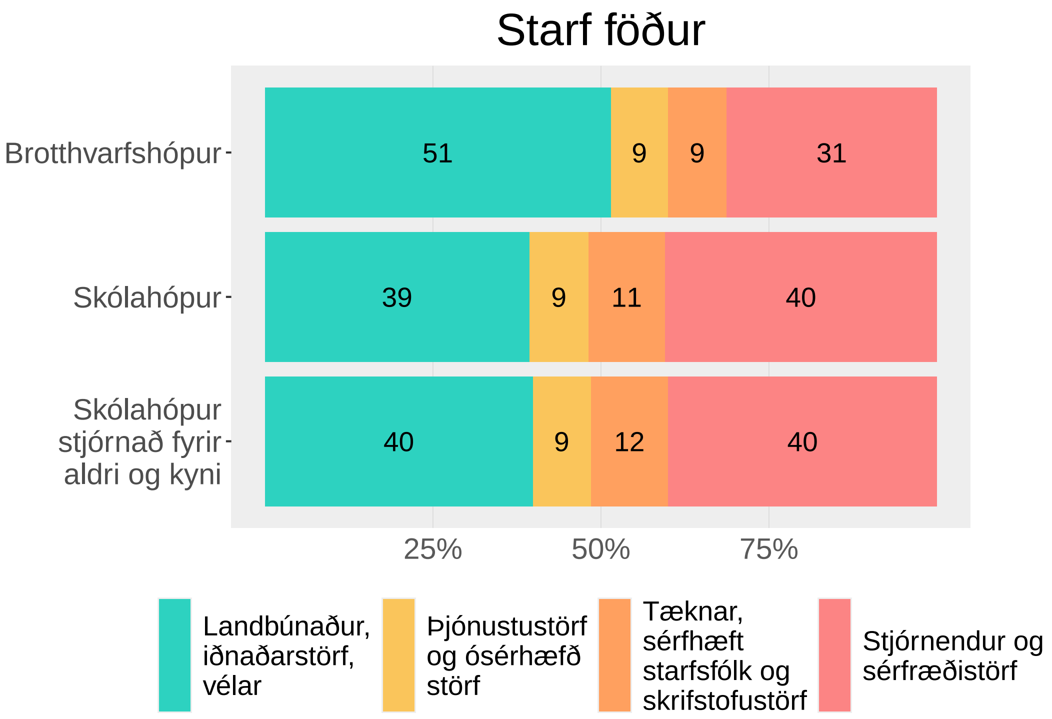

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

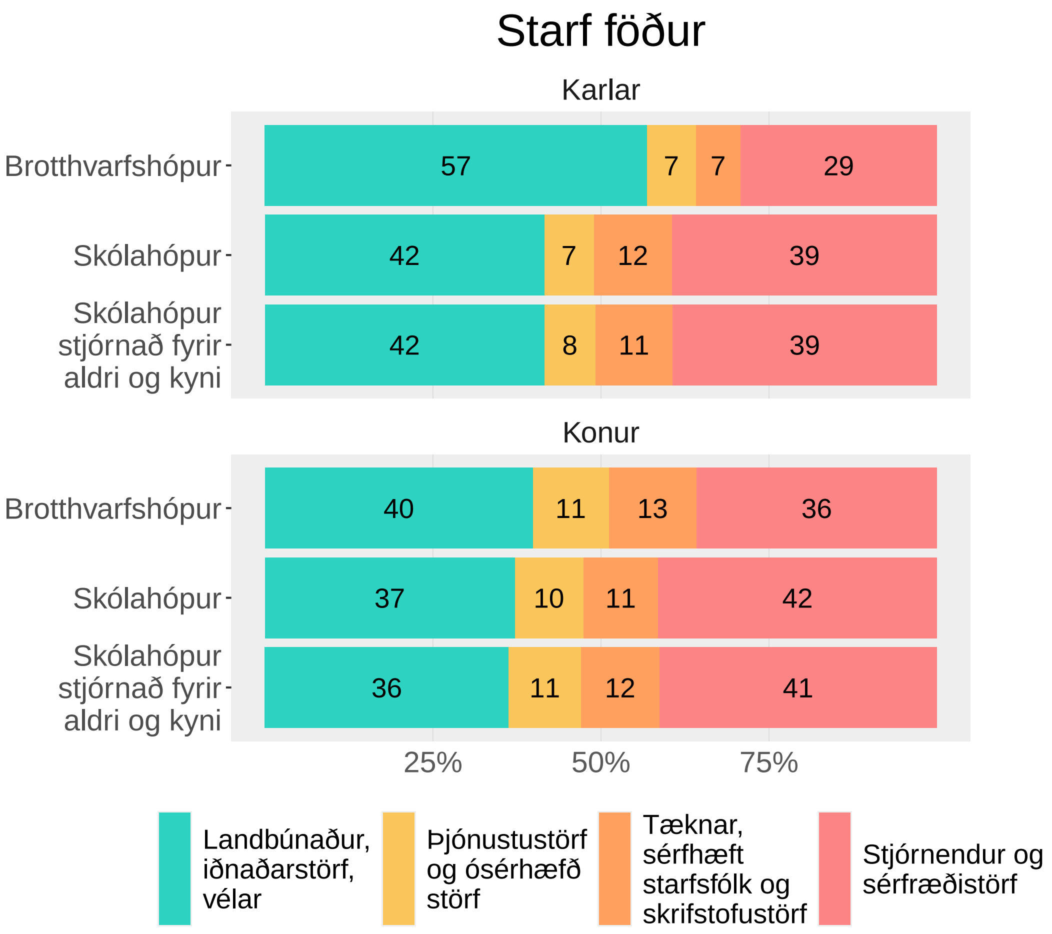

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Starf móður

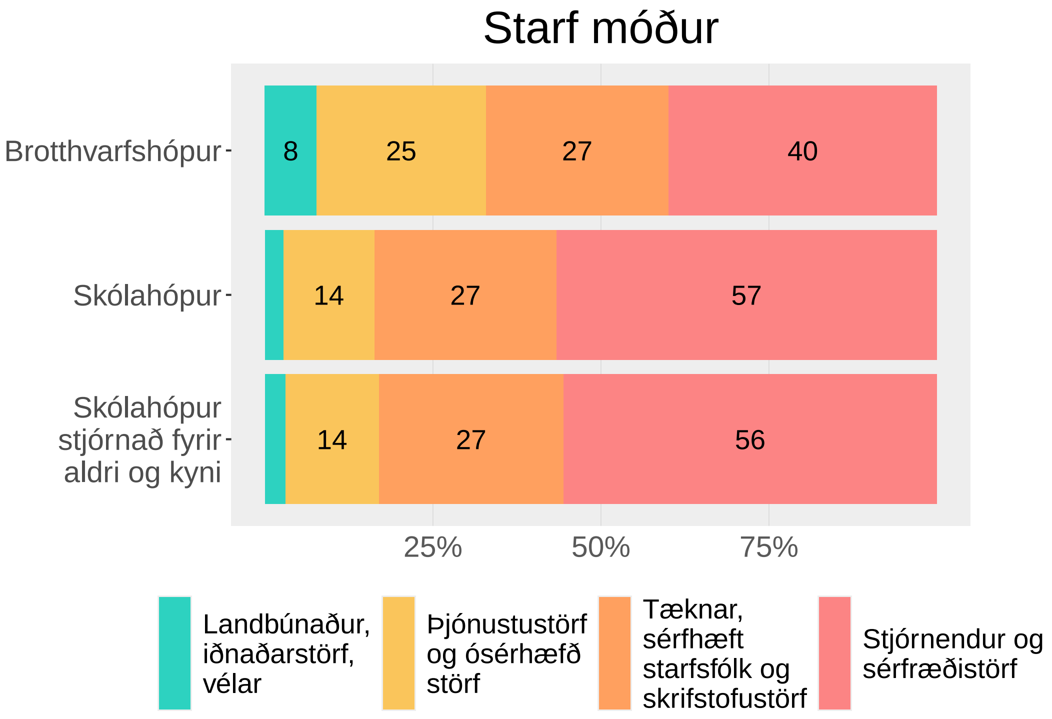

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

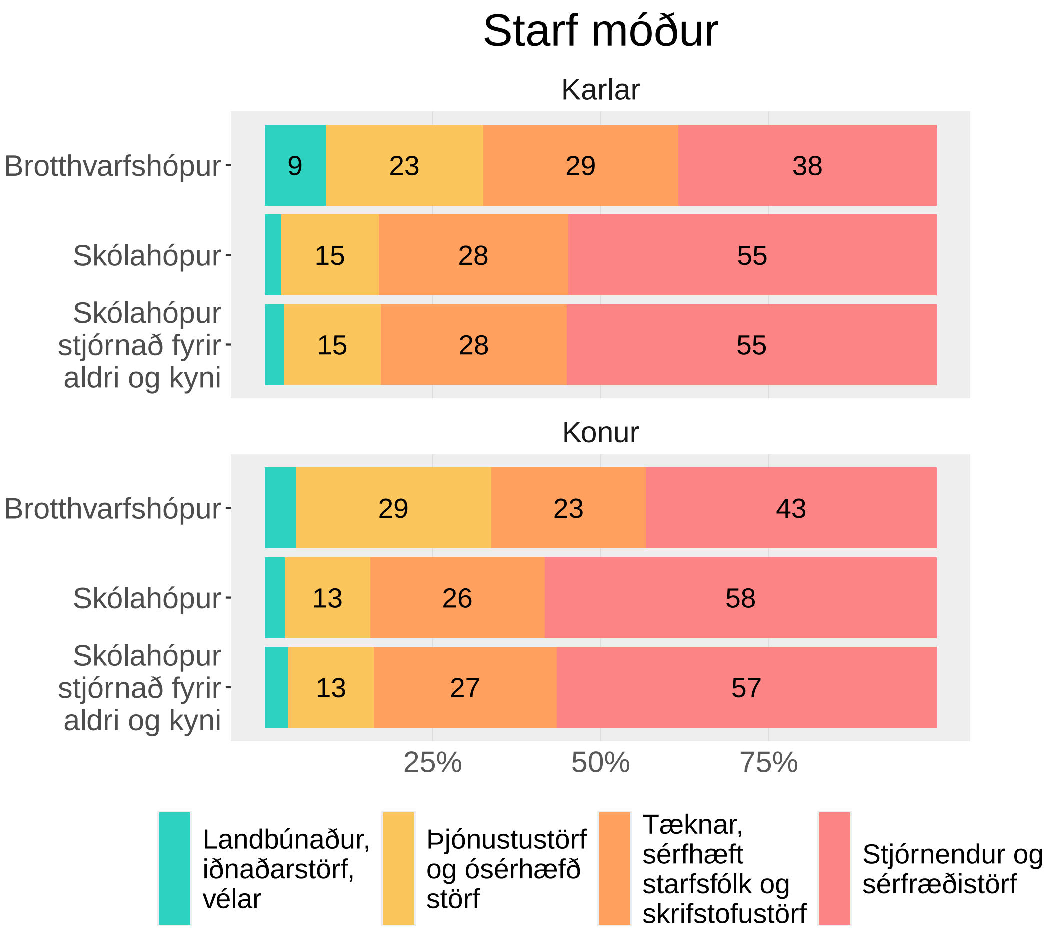

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Áhrifaþættir á brotthvarf

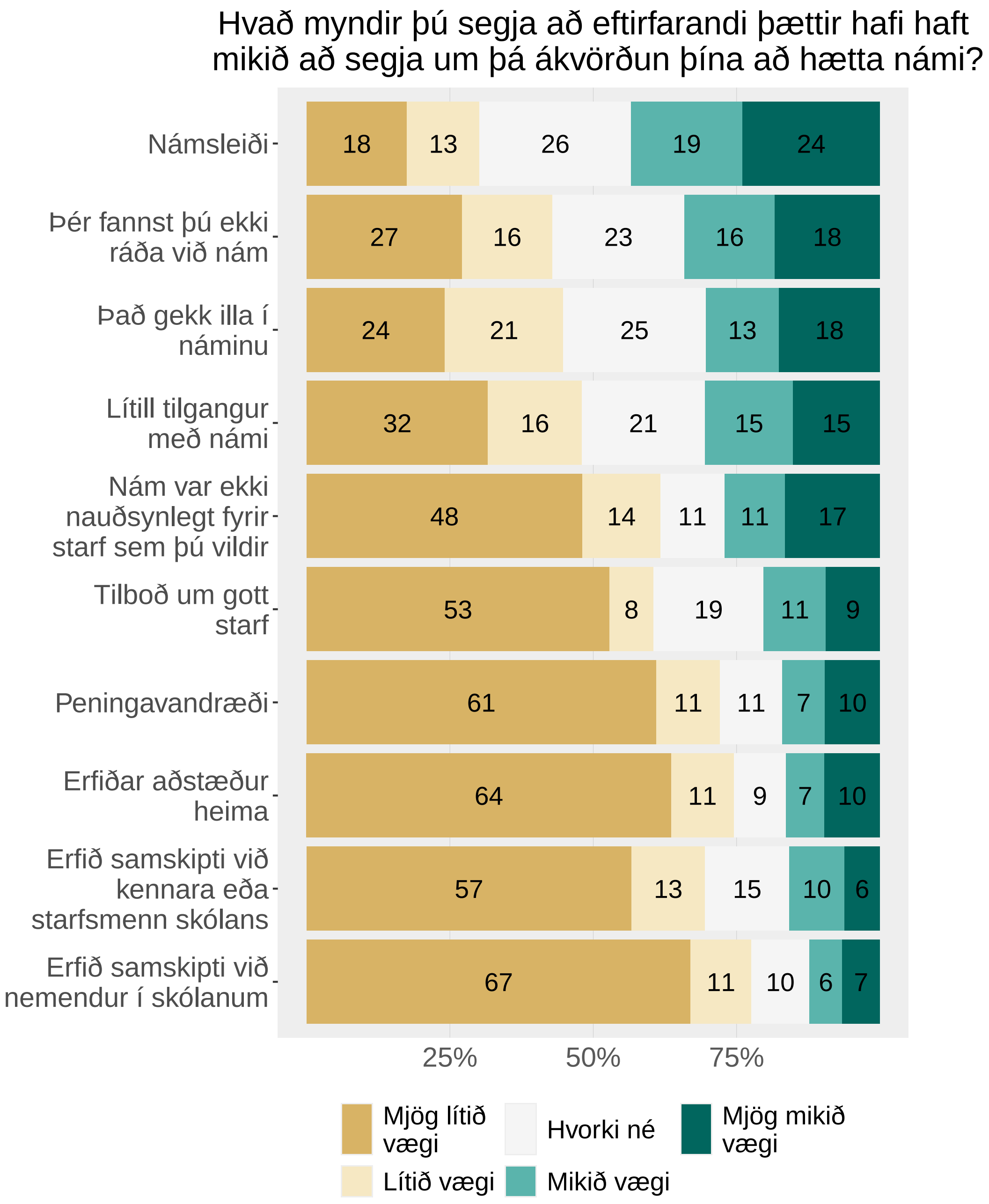

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem eru í brotthvarfshópi

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Líðan í grunnskóla

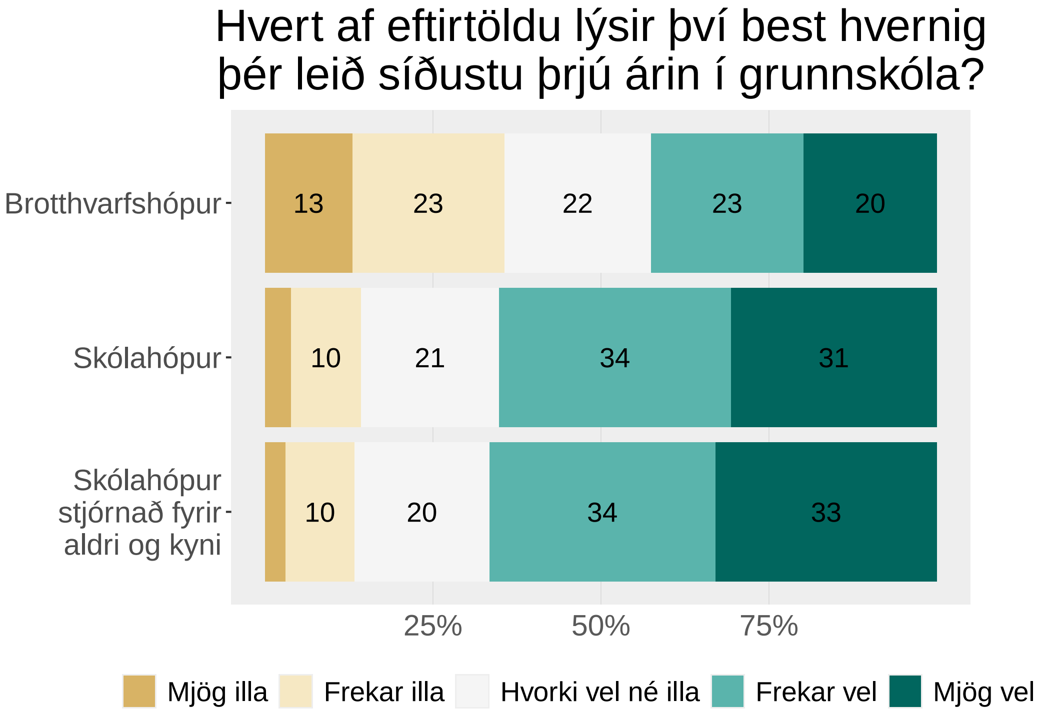

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

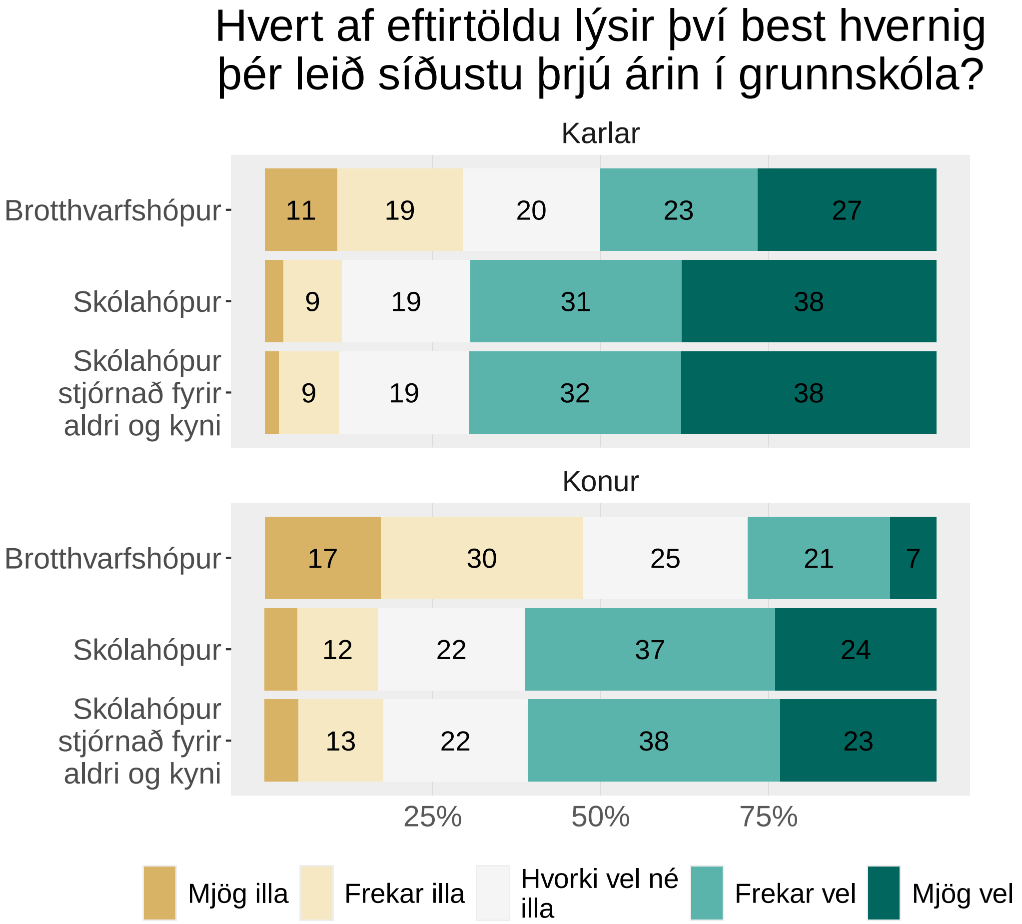

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Hvatning foreldra í grunnskóla

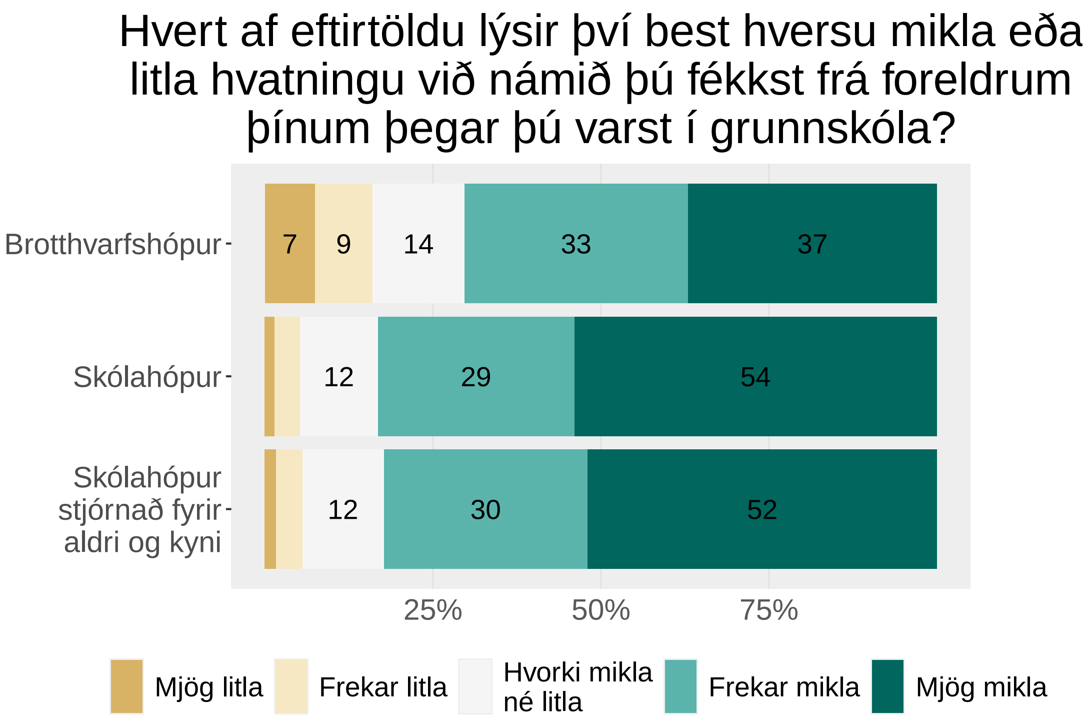

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

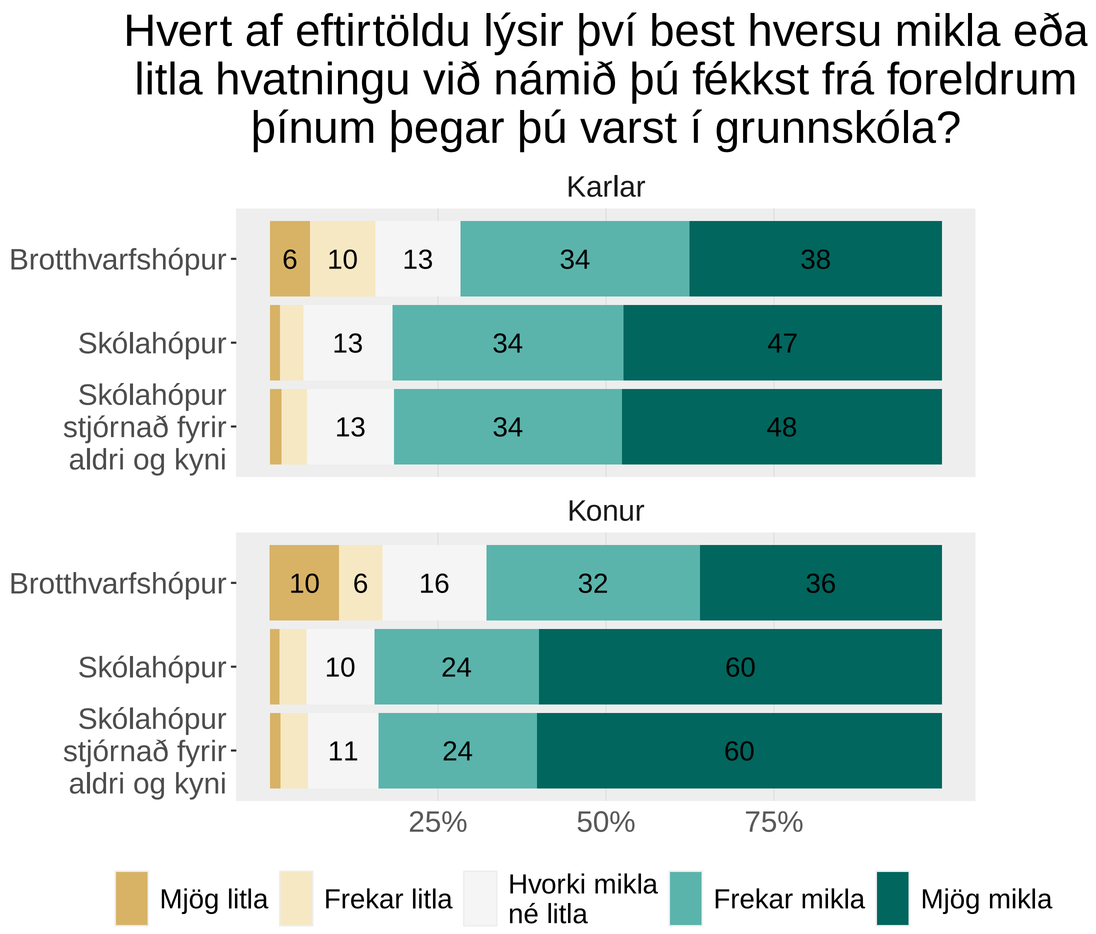

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Einelti í grunnskóla

Orðið fyrir einelti í grunnskóla

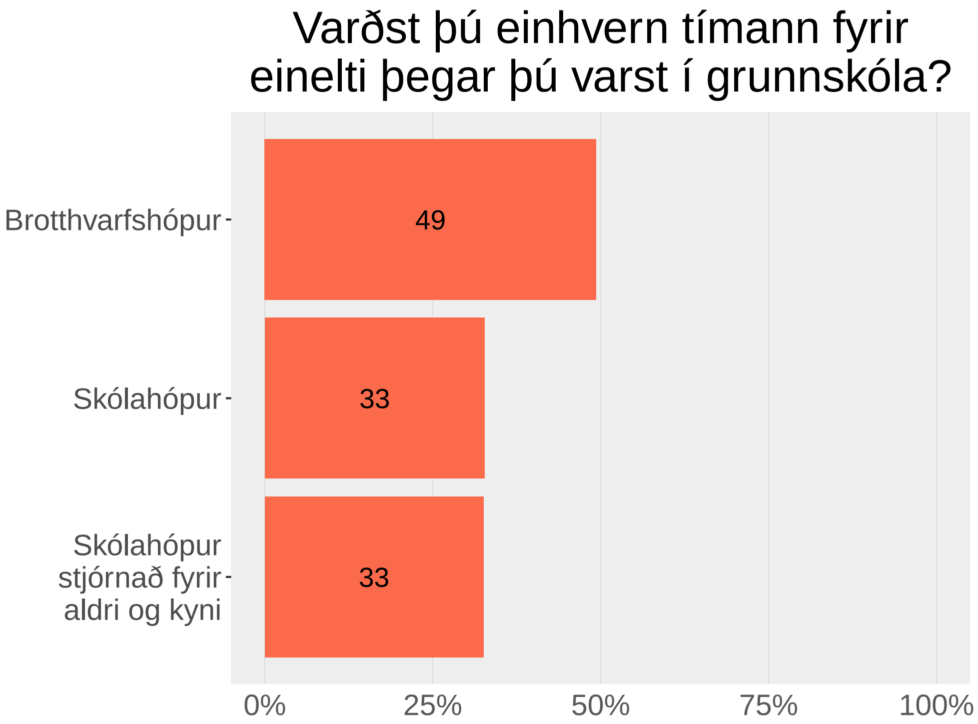

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

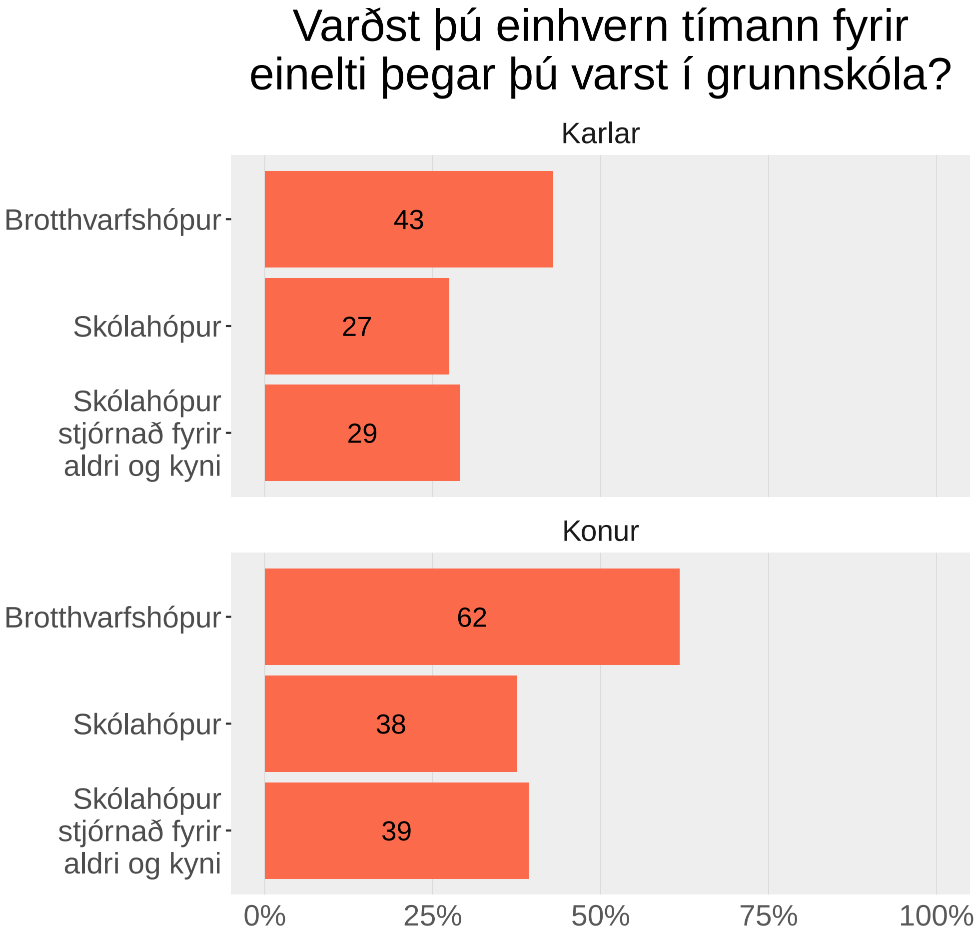

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lýsing á eineltinu

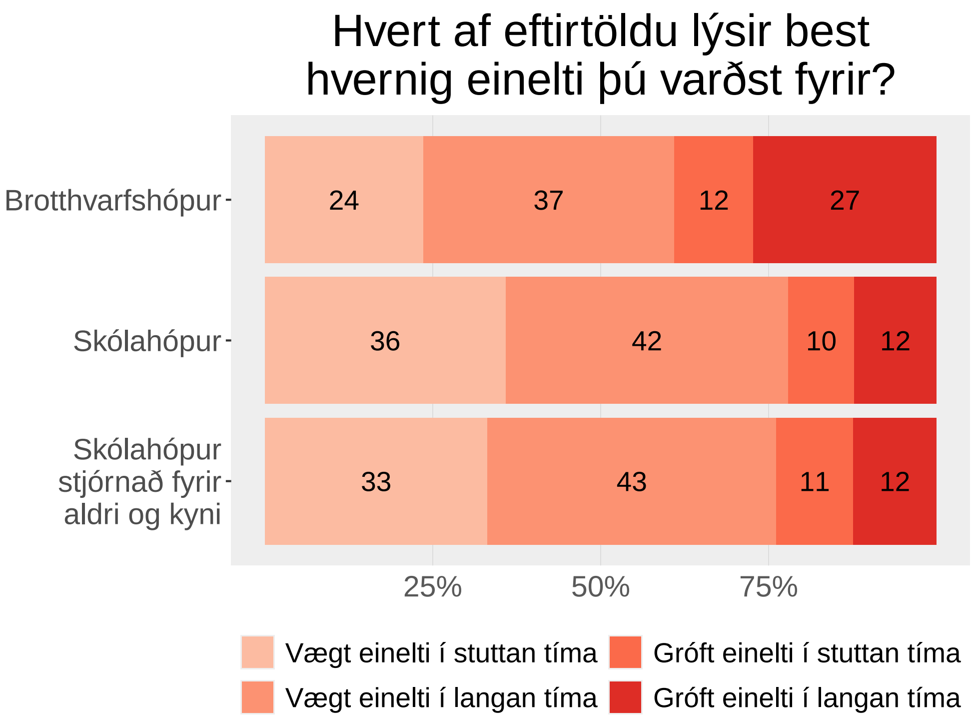

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lagðir annan nemanda í einelti í grunnskóla

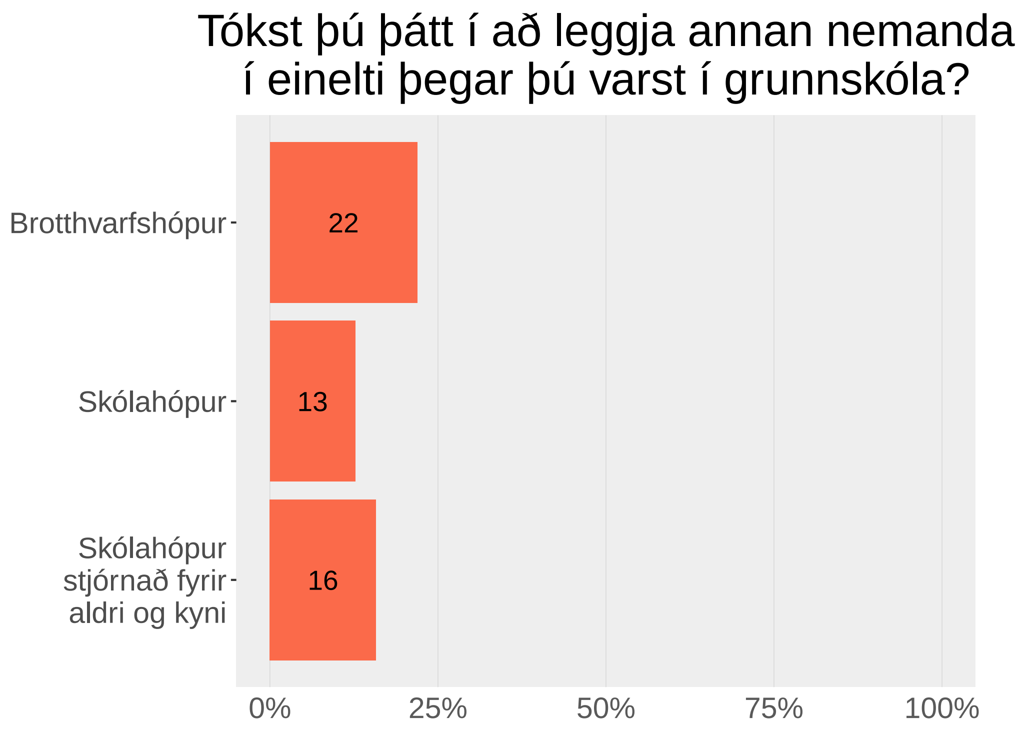

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

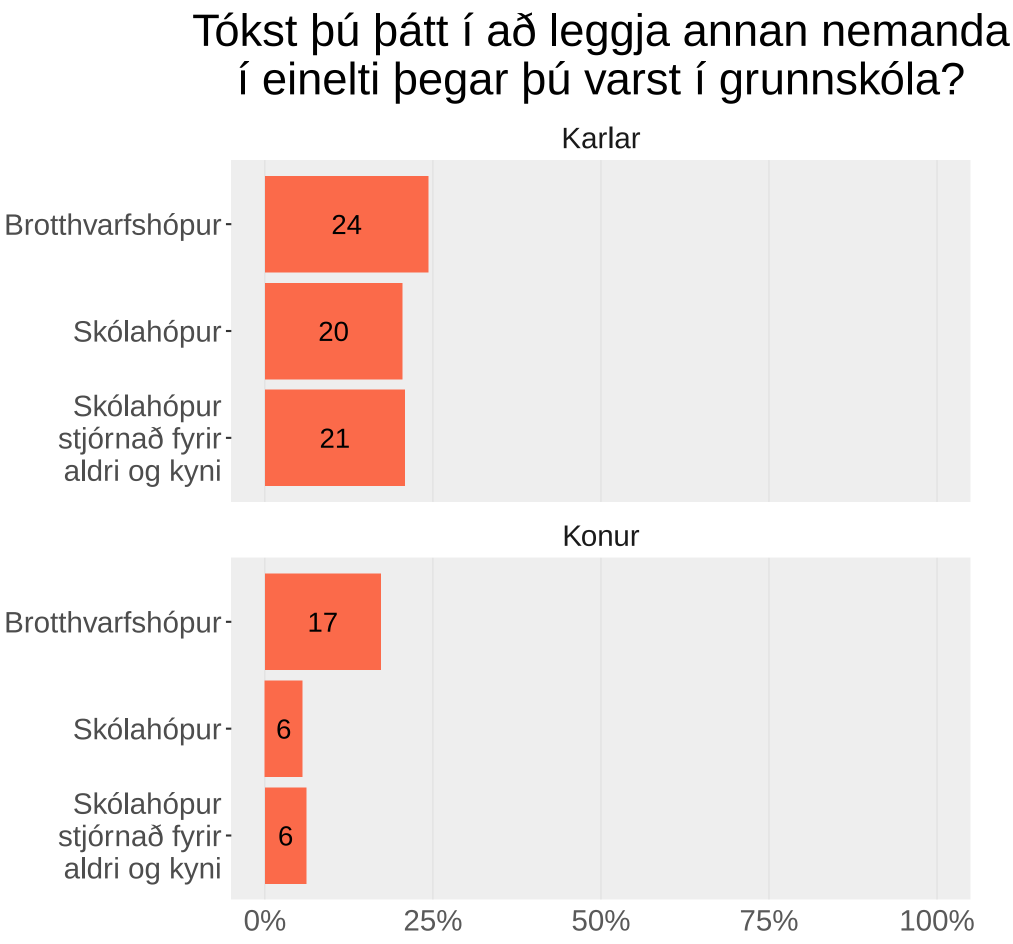

Myndin sýnir hlutfall þeirra sem völdu svarmöguleikann: „Já“

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Lýsing á eineltinu

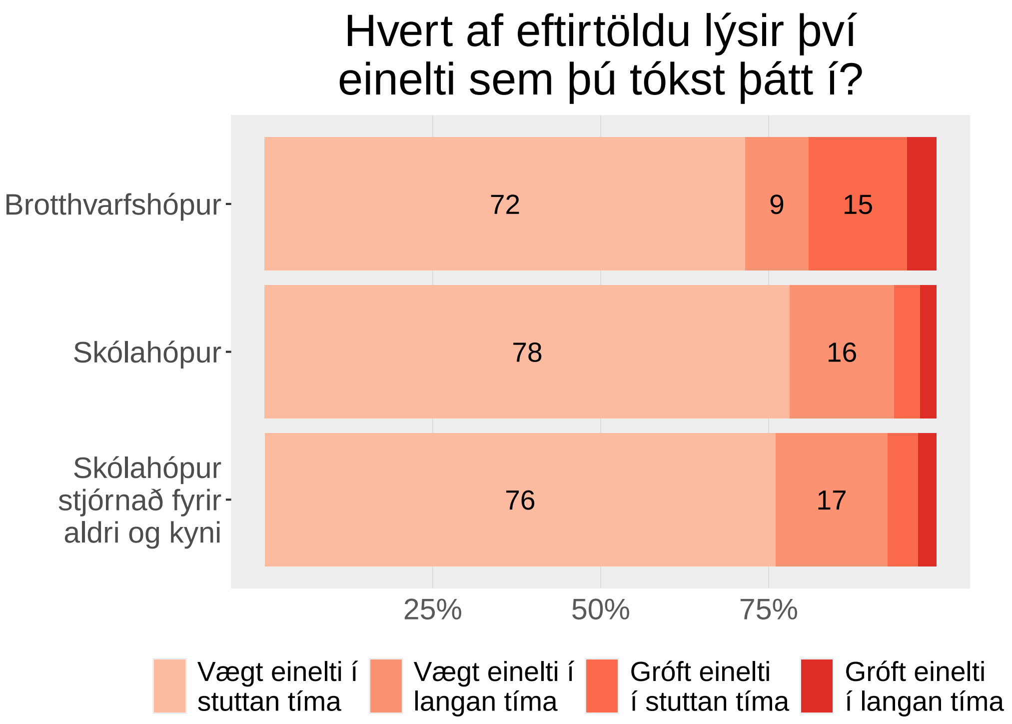

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Heilsa og líðan

Almenn heilsa

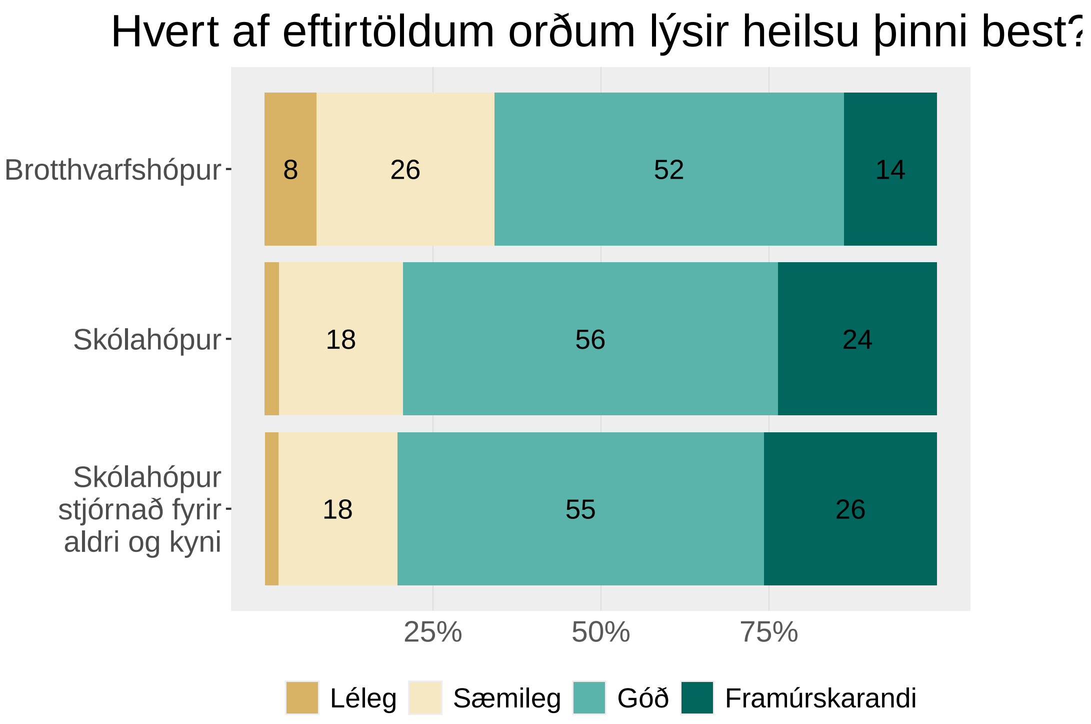

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

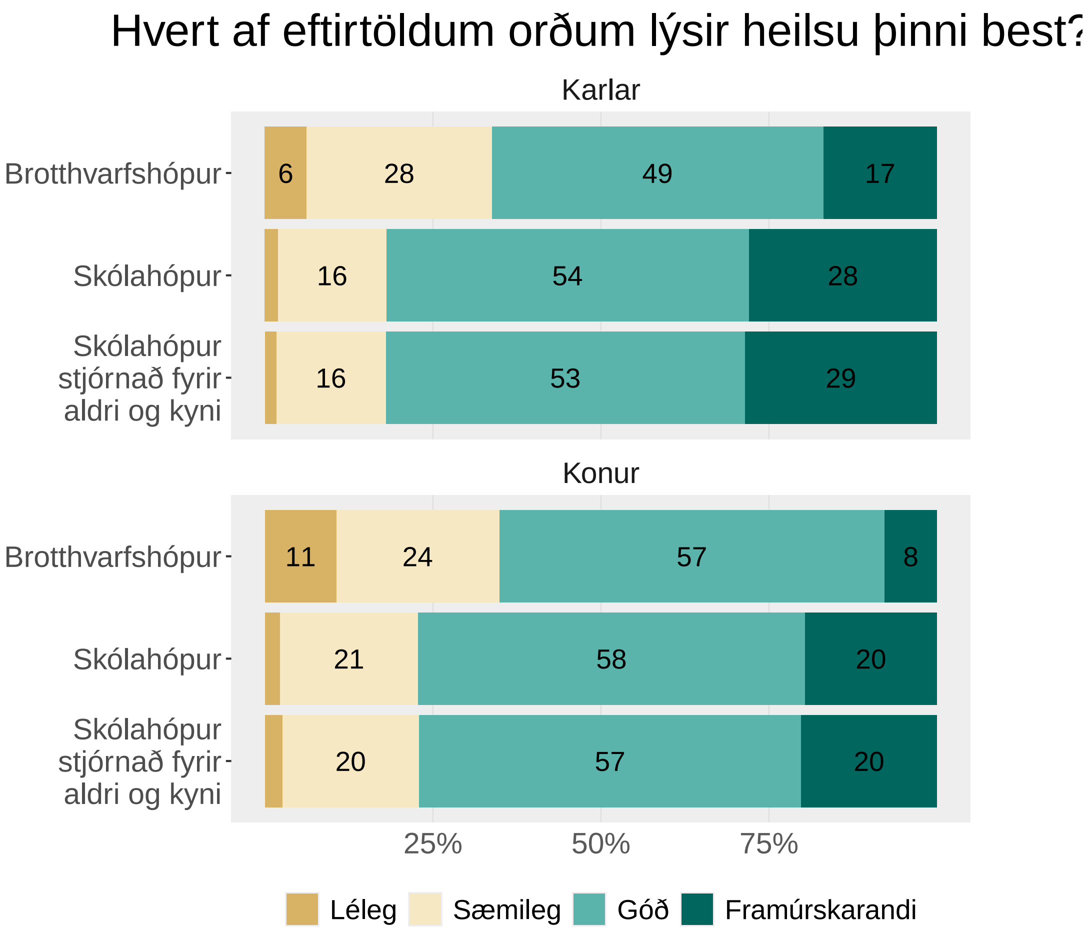

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Hausverkur, magaverkur og bakverkur

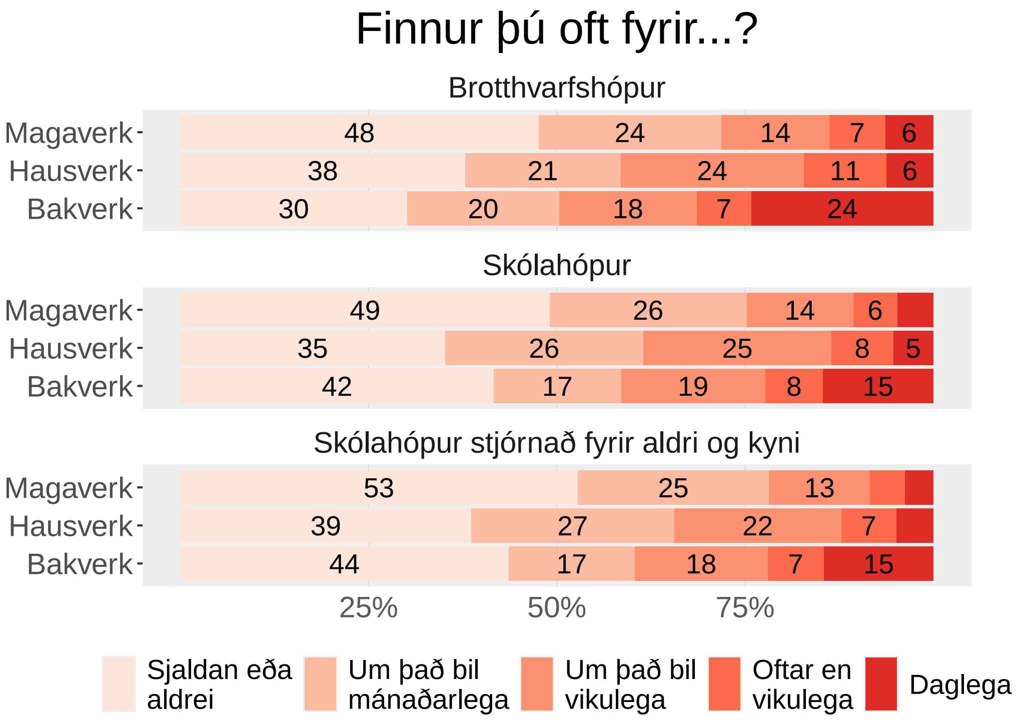

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Svefn, svimi og pirringur

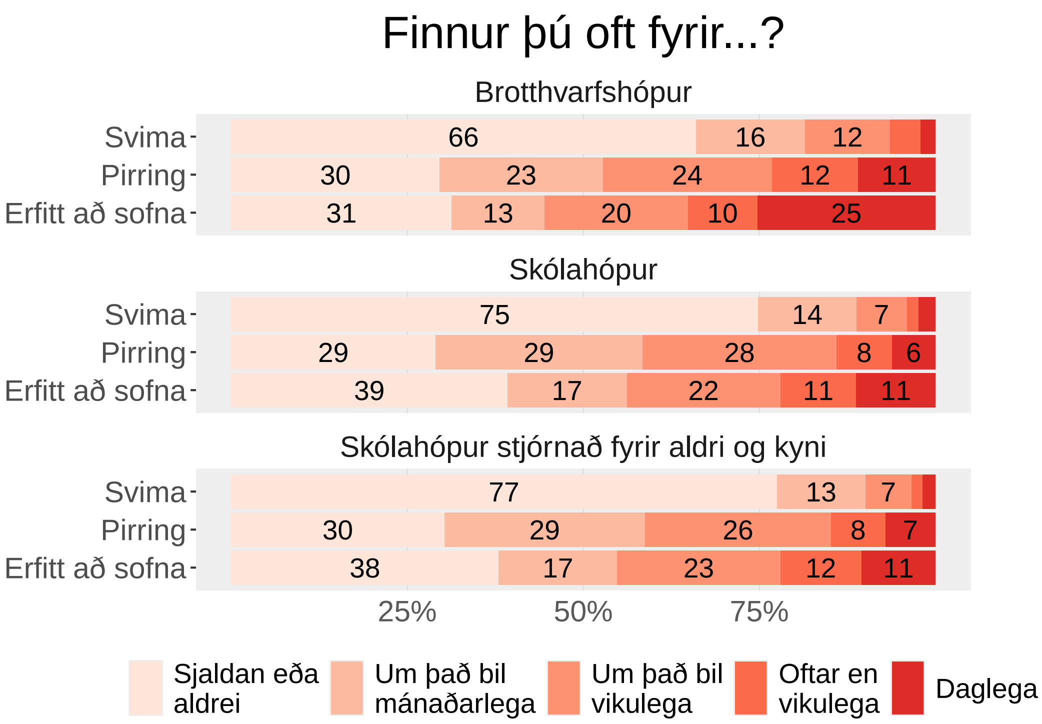

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Streita, kvíði og depurð

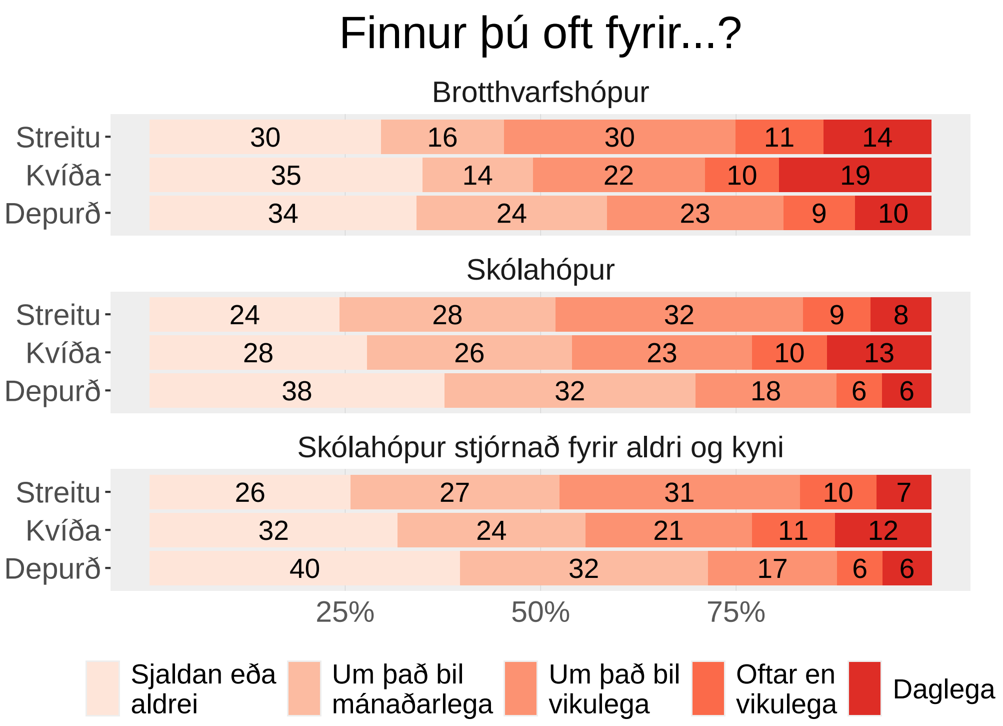

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Tilfinningar undanfarnar tvær vikur

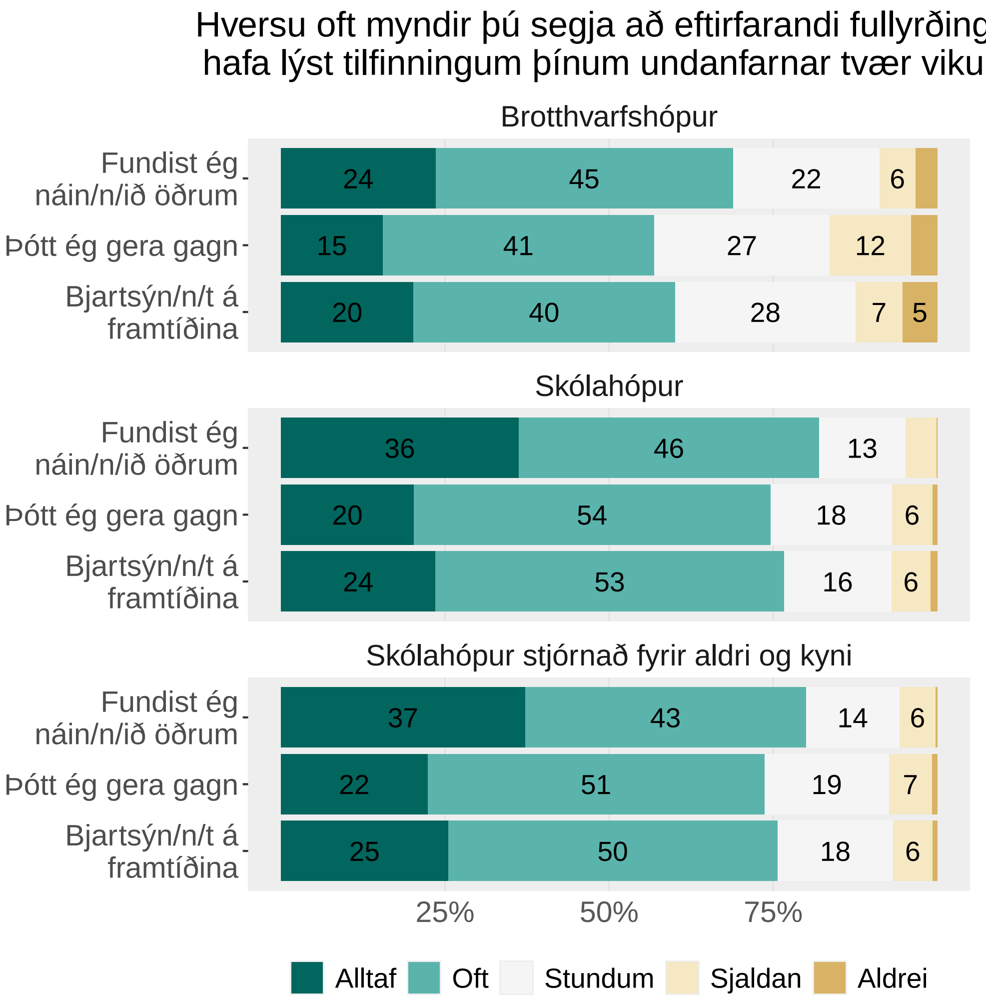

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Einmana

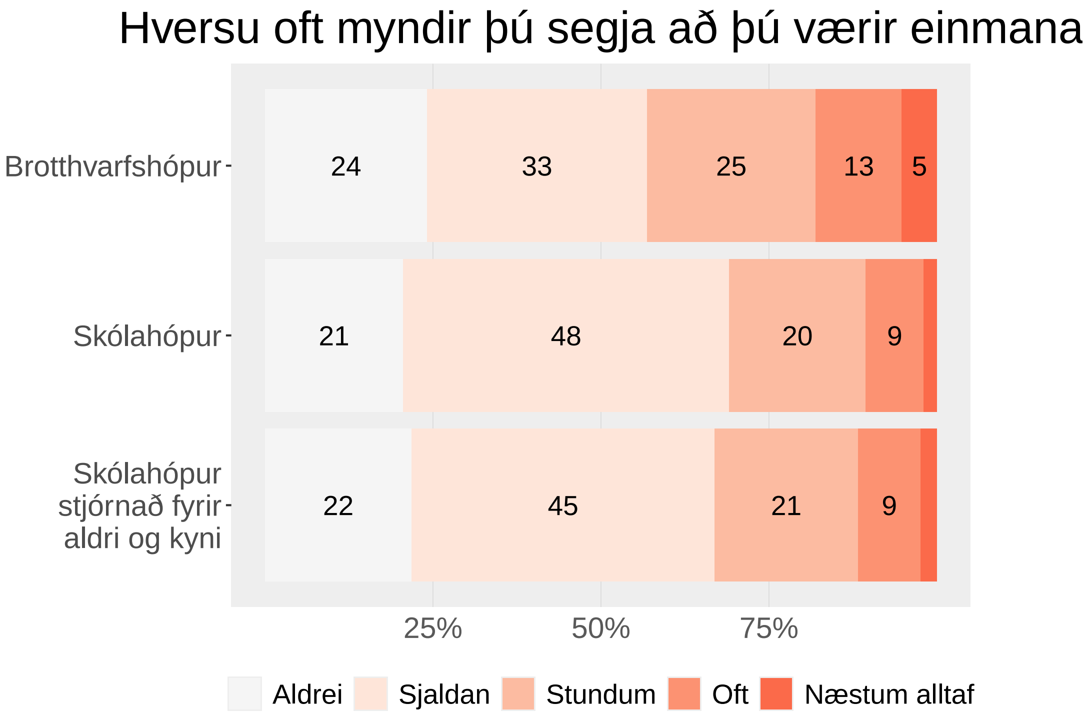

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

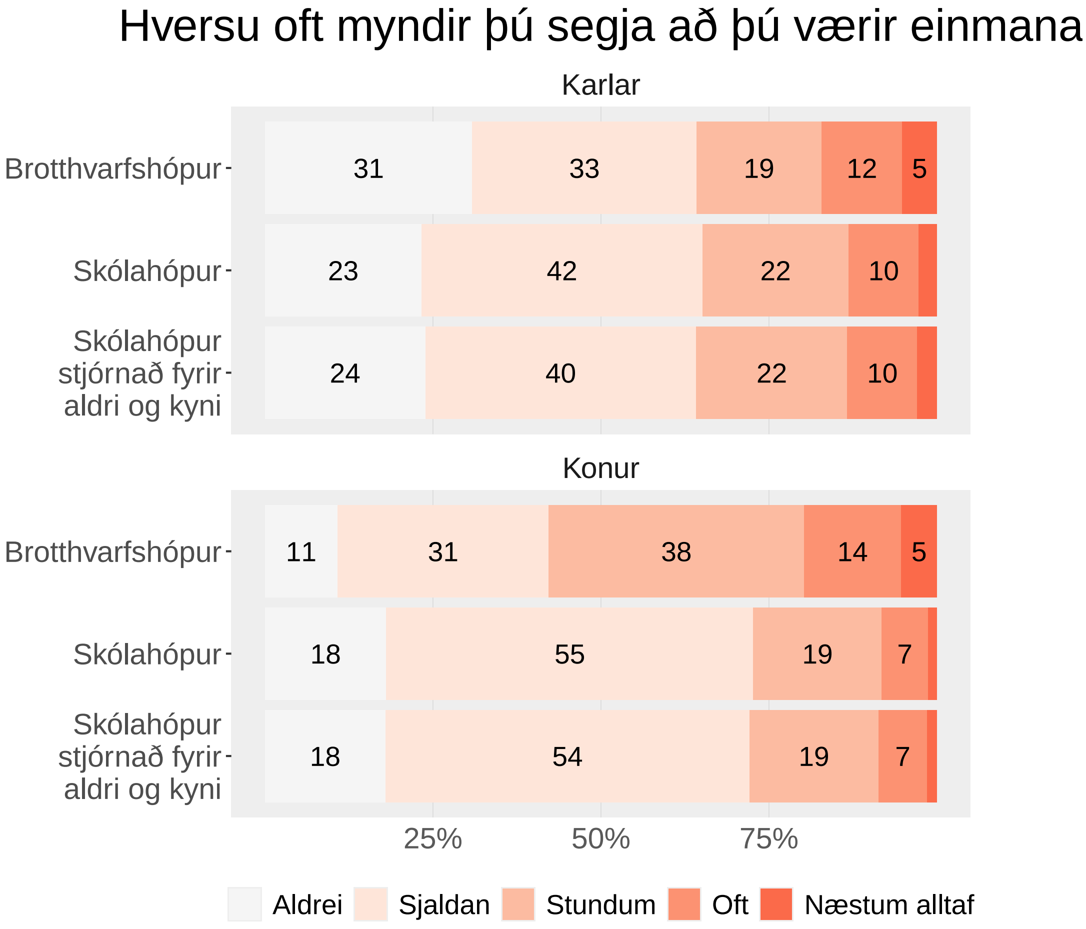

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Framtíðarsýn

Draumastarf

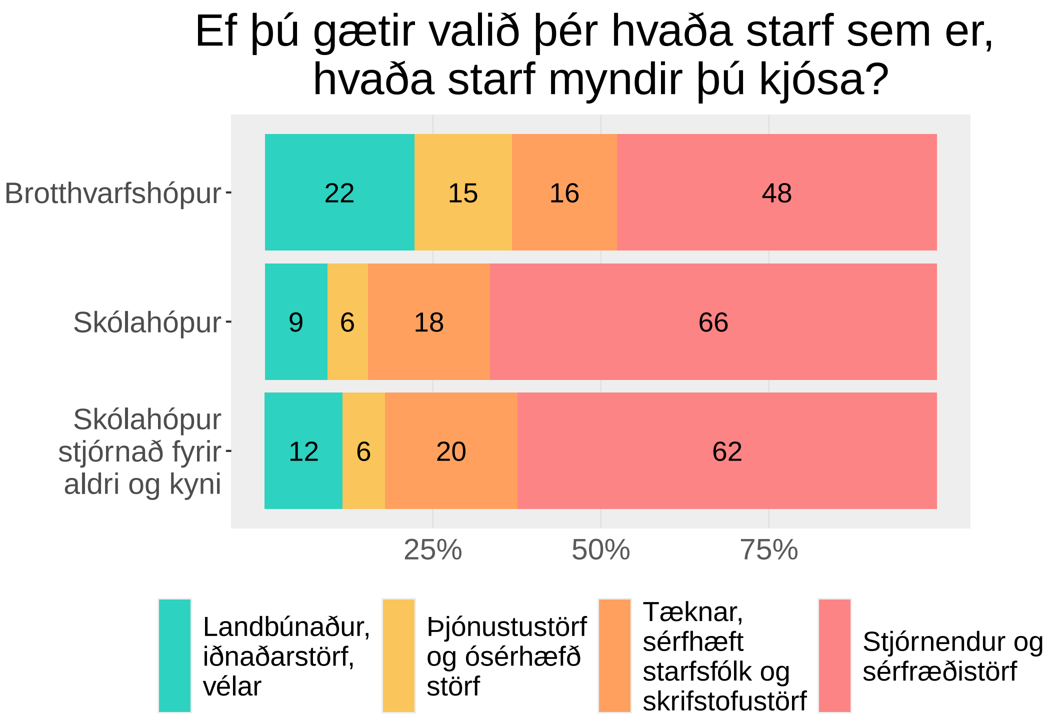

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Karlar og konur

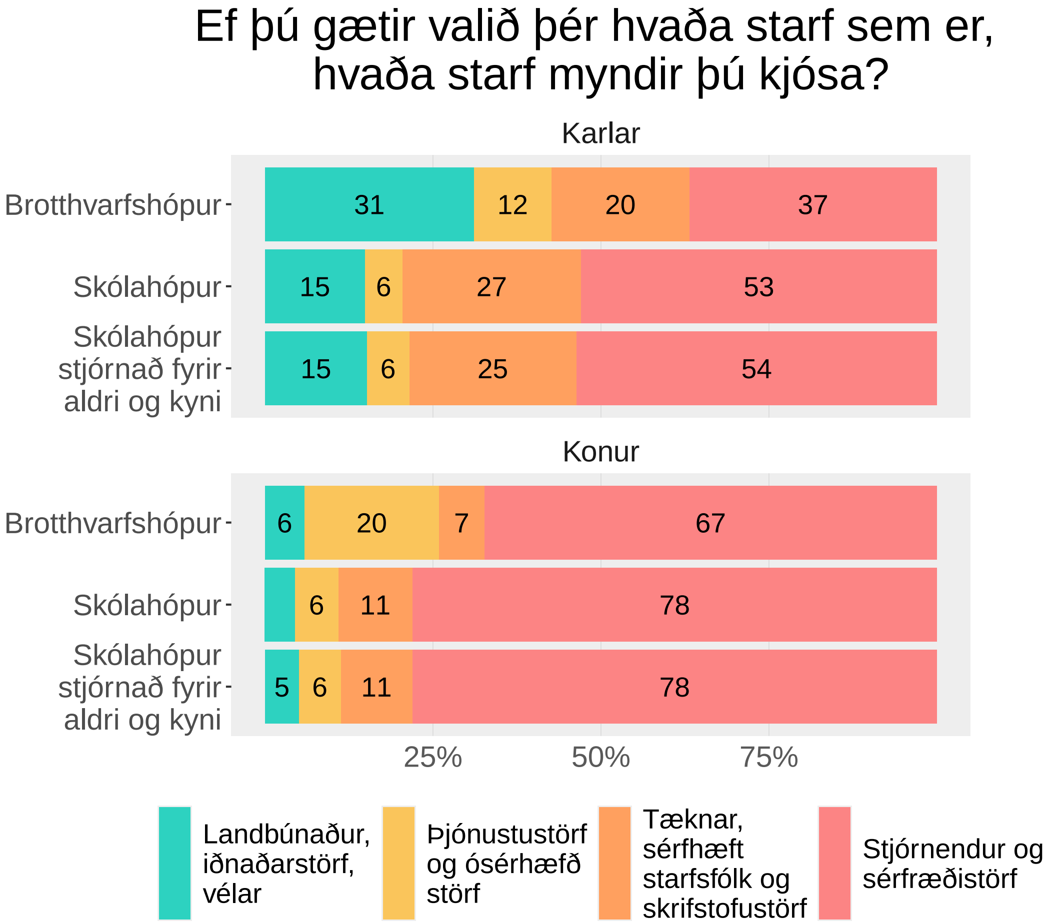

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Draumanámið

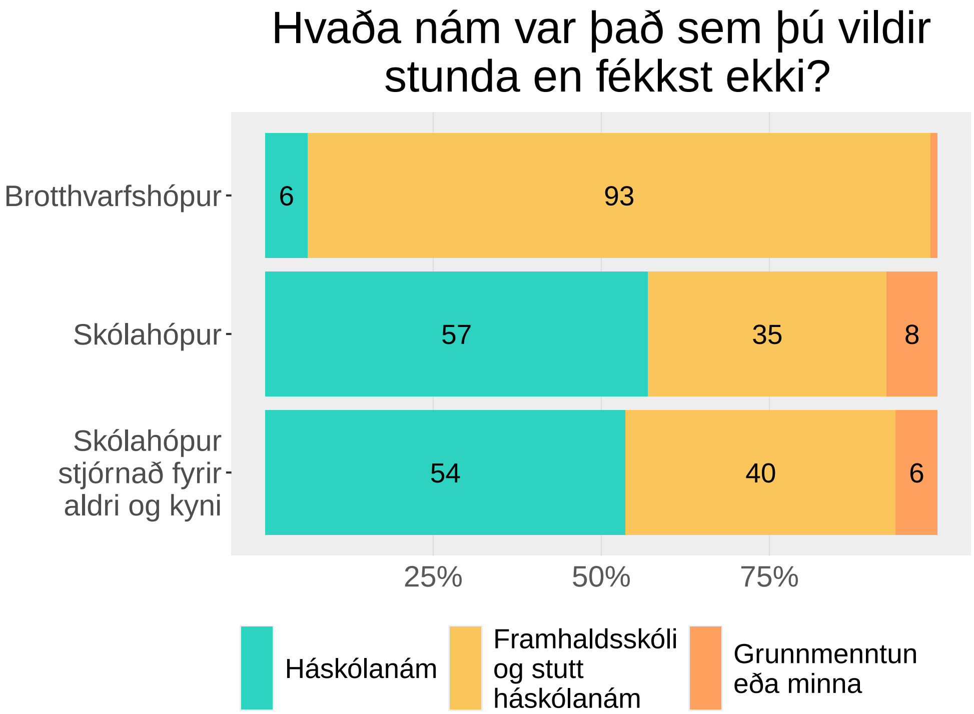

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

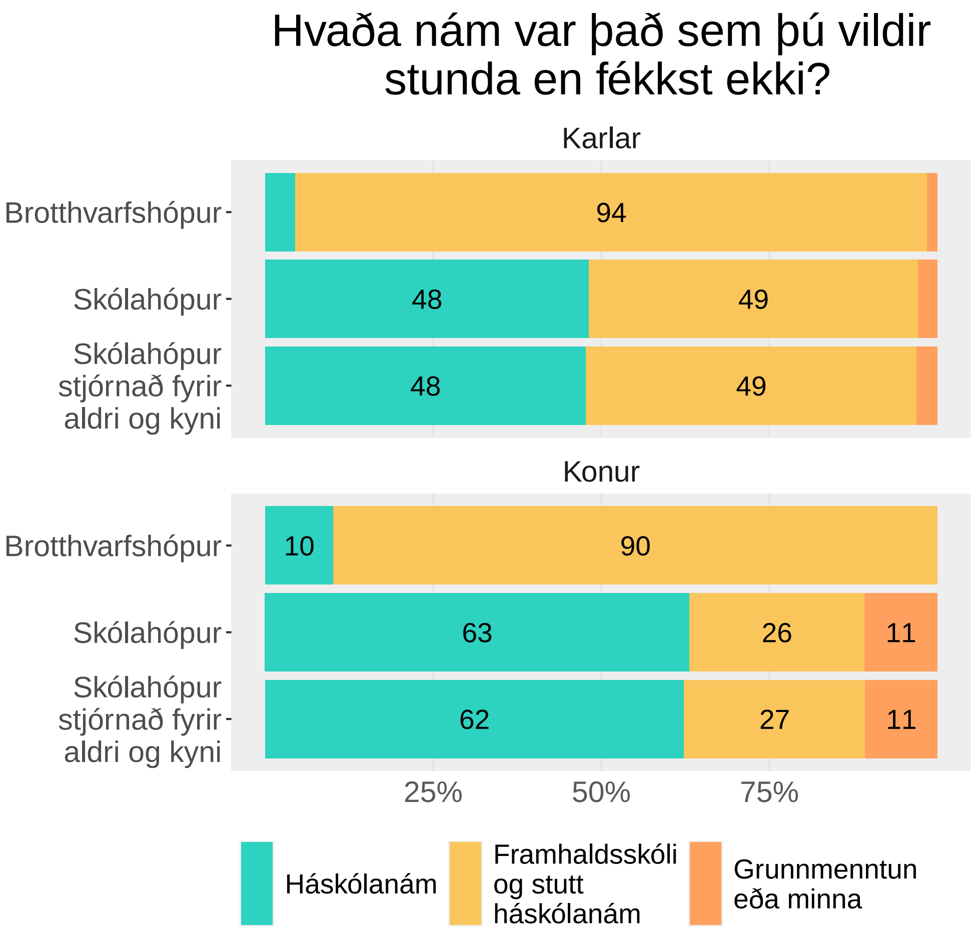

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Starf sem er skemmtilegt þegar þú verður 30 ára

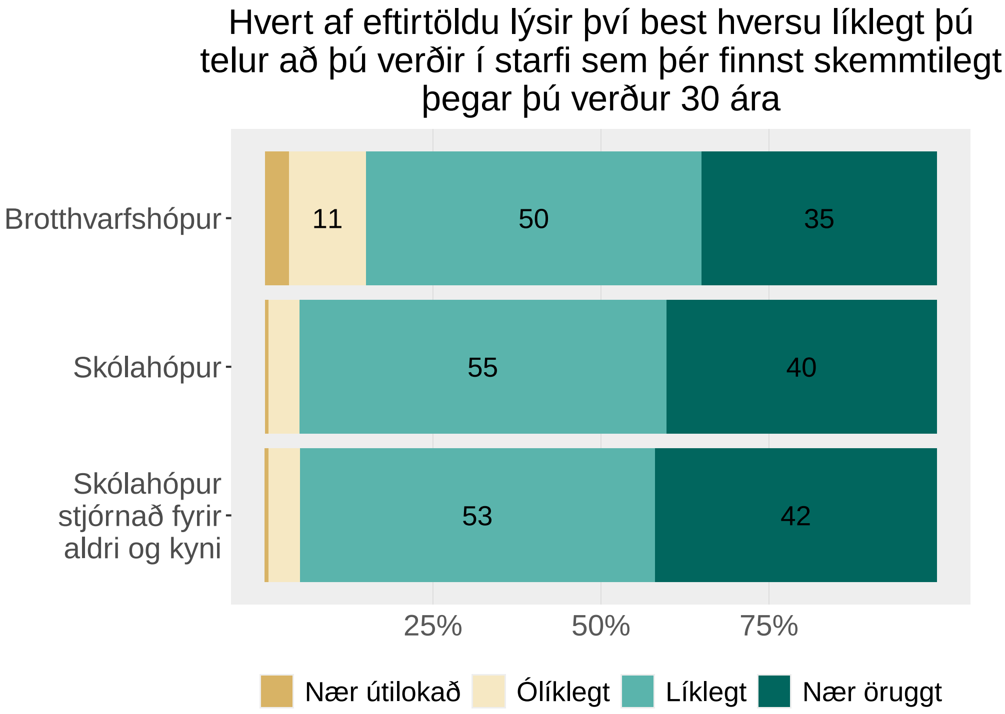

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

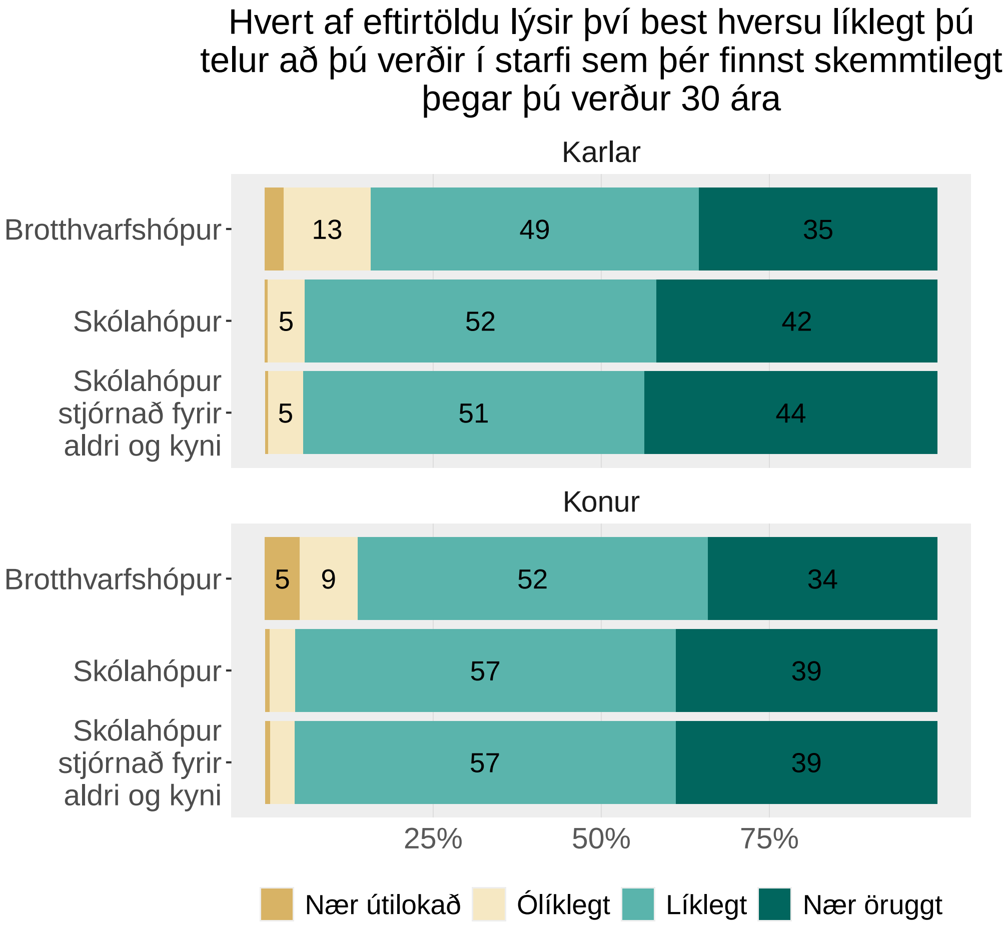

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Góð laun þegar þú verður 30 ára

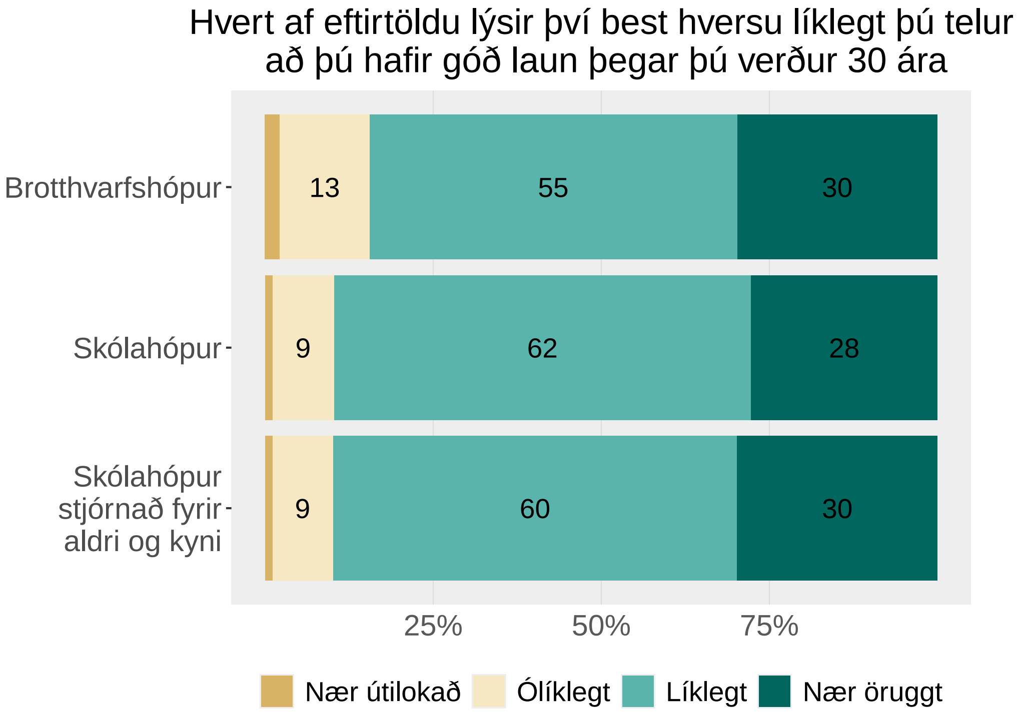

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Karlar og konur

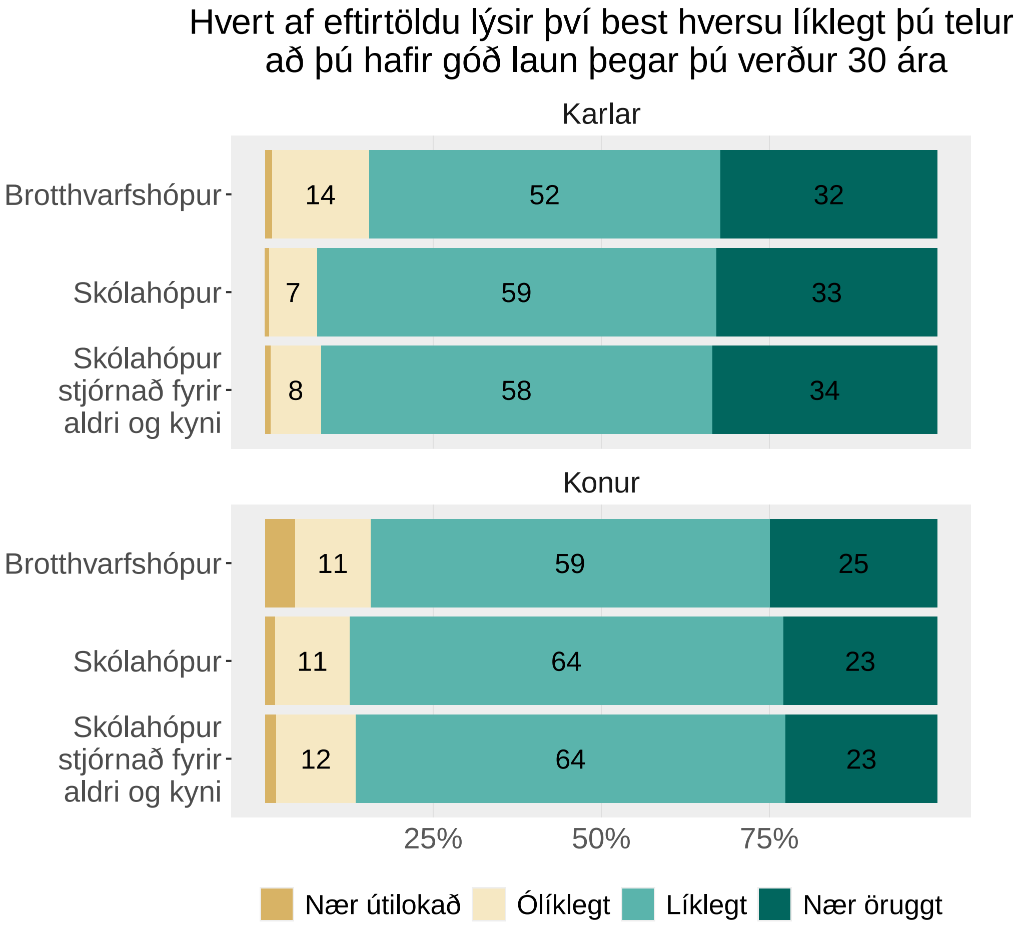

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Vímuefni

Áfengi, sígarettur, kannabis

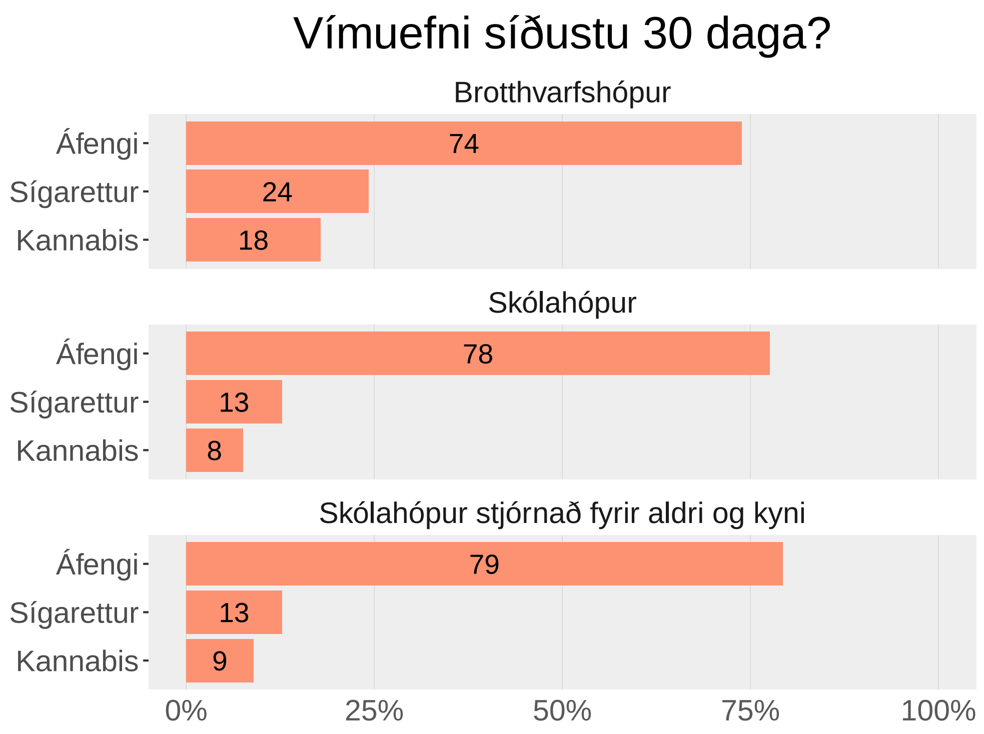

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Nikótínpúðar, munntóbak, rafrettur

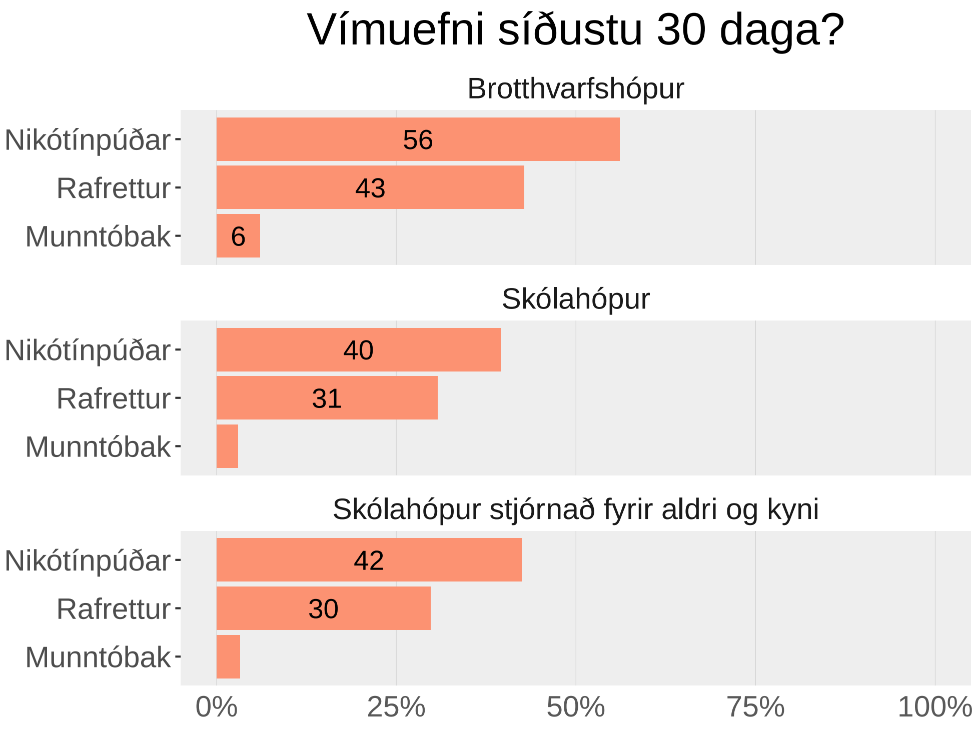

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

E-töflur/mollý, spice, róandi lyf

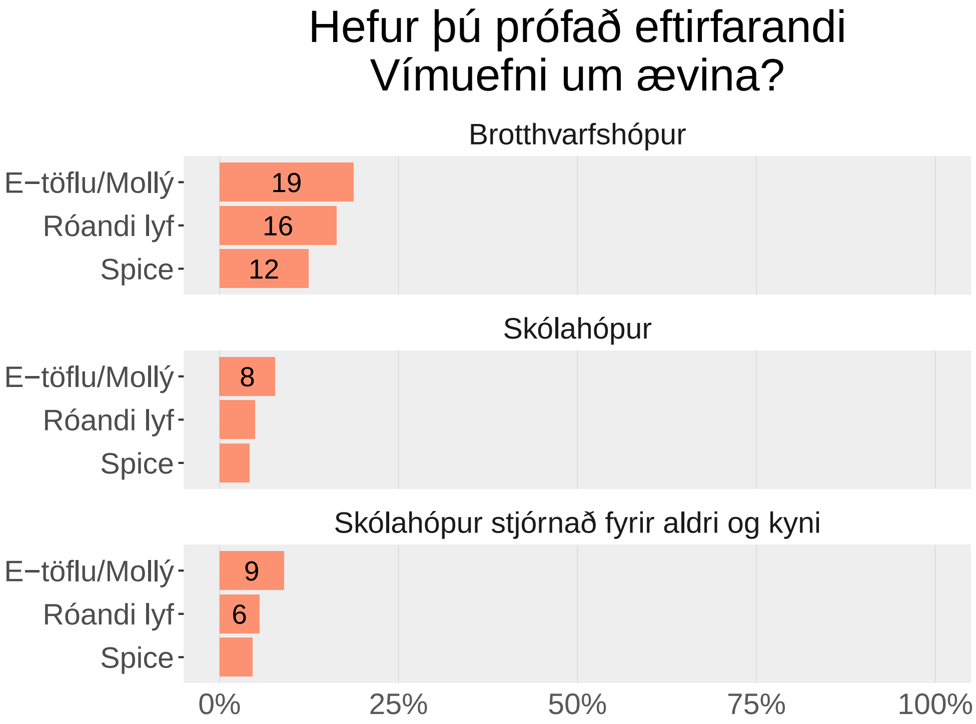

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.

Amfetamín, örvandi lyf, kókaín

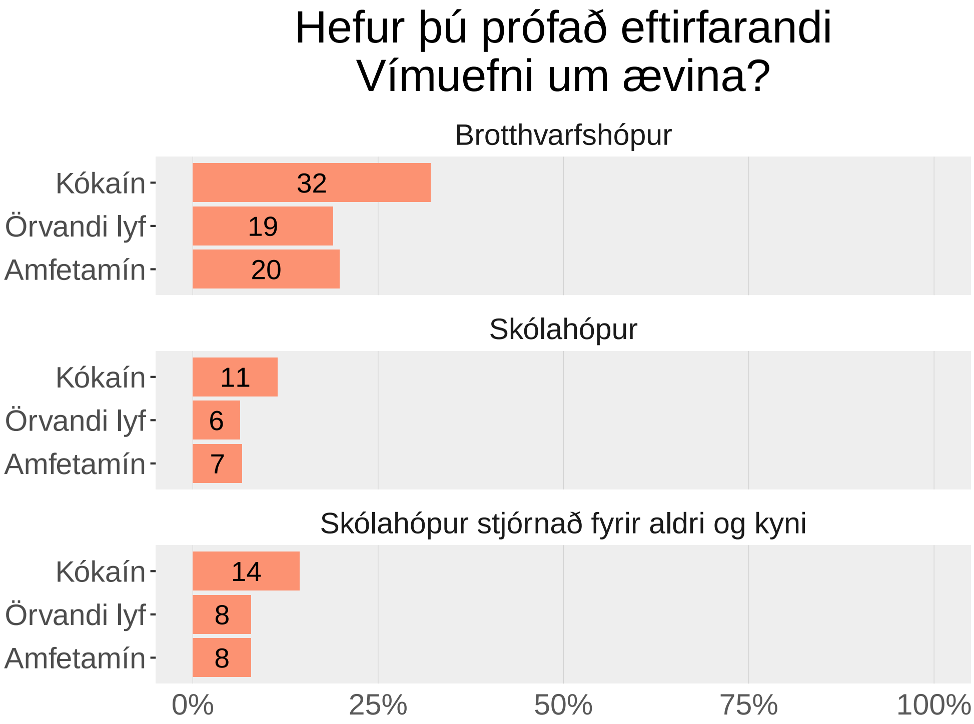

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%).

Verkjalyf, LSD eða önnur ofskynjunarlyf

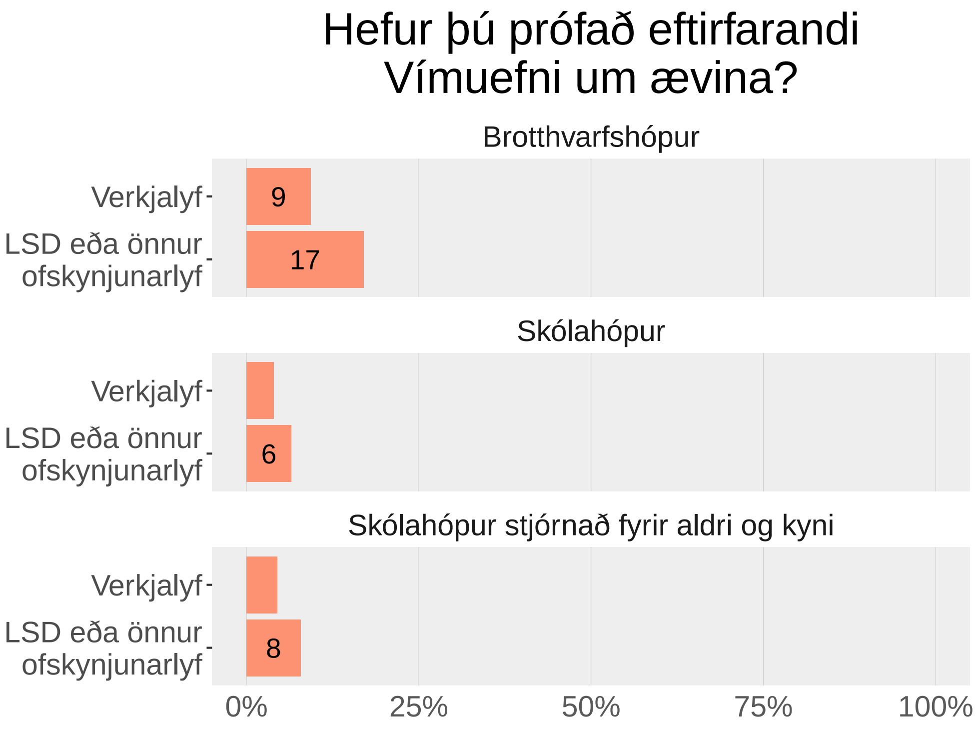

Tölur á myndum eru hundraðshlutar (%). Tölur eru ekki sýndar fyrir hlutföll minni en 5%.